

İÇİNDEKİLER

SAYFA

Av. Nevzat Türkten ve Selçuklu - Eratnalı Kayseri Kadınları-I Prof. Dr. Kemal GÖDE.....	1
Üniversite ve Bilim İnsanı Kimliği Üzerine - Prof. Dr. İbrahim ORTAŞ.....	7
Gönül Yusuf Deyince (Şiir) - Emine CERCI.....	11
Ziya Paşaların Eksikliği - Hasan TULUCEOĞLU.....	11
Ahlak Kavramı - Bedrettin KELEŞTİMUR.....	13
Annem'e - Arzu KÖK.....	15
Cihan Ölçüsünde Türk Milliyetçiliği - M. Hâlistin KUKUL.....	16
Hüzün Yaprağından Birkaç Satır (Şiir) - Önder ÇAĞIRAN.....	16
Toprak Ana'ya - İlder YEŞİLAY.....	17
Gelemiyorum (Şiir) - Ahmet KARAASLAN.....	18
Günbegün Derdim Artar (Şiir) - Köksal GÜNDOĞDU.....	18
Türkçemize ve Bayrağımıza Sahip Çıkalım! - Eyyüp AYDIN.....	19
Gölette - Osman AYTEKİN.....	20
Bir Haber, Bir Anı, Bir Yorum - Muhsin BOZKURT.....	22
Dua (Şiir) - Feyzi HALICI.....	24
İslamcılık ve İblisleşme... - Prof. Dr. Nurullah AYDIN.....	25
1963'ten 2013'e Kanlı Noel - R. Mithat YILMAZ.....	26
Candan Barışalım (Şiir) - Halil GÜLEL.....	27
Ermeni Silahlı Birliklerinin 1905 -1906 Yılları Arasında Güney Kafkasya'da Yaptıkları Katliamlar - Nazım MUSTAFA.....	28
Göğün Sancısı (Şiir) - Rukiye AYDIN.....	32

YIL : 37

SAYI : 434

ŞUBAT, 2014

ISSN : 1300-4689

Erciyes

Aylık Fikir ve Sanat Dergisi
(Ulusal Hakemli Dergi)
ISSN: 1300-4689

Sahibi ve Yazı İşleri Müdürü

Kayseri Kültür ve Turizm Derneği adına:
Âlim GERÇEL

Genel Yayın Müdürü
Ömer BÜYÜKBAŞ

Düzenleyiciler

Prof. Dr. Önder ÇAĞIRAN
Prof. Dr. Remzi KILIÇ
Dr. Ahmet KAYASANDIK

Yazışma Adresi

Erciyes Dergisi, P.K. 218, 38002 KAYSERİ
Telefon – Belgeç: 0 352 231 73 03

İdare Yeri

Sahabiye Mahallesi Muhtarlığı
Kalenderhane Sokağı, Nu.: 8
38010 Kocasinan/KAYSERİ

Fiyat Tarifesi (KDV dâhil)

Sayısı: 7,5 TL

Yıllık abone bedeli: 50 TL

Resmî abone bedeli (Taahhütlü): 90 TL

Yurt dışı abone bedeli: 40 Euro – 50 Dolar

Dergimiz öğretmen ve öğrencilere %10 indirimlidir.

Reklam bedeli: Reklam sahibinin lütfuna tâbidir.

Havaleleriniz için posta çeki hesabı:

Âlim Gerçel, 116866

HAKEM HEYETİ

Av. Nevzat TÜRK TEN (Erciyes Dergisi Emektarı)
Prof. Dr. Ahmet BURAN (Fırat Üniversitesi)
Prof. Dr. Ahmet CİHAN (İstanbul Medeniyet Üniversitesi)
Prof. Dr. Ali Berat ALPTEKİN (Necmettin Erbakan Ü)
Prof. Dr. Atabey KILIÇ (Erciyes Üniversitesi)
Prof. Dr. Erdoğan BOZ (Eskişehir Osmangazi Ü)
Prof. Dr. Gürer GÜLSEVİN (Ege Üniversitesi)
Prof. Dr. Hatice ŞAHİN (Uludağ Üniversitesi)
Prof. Dr. Kemal GÖDE (Süleyman Demirel Ü'den Emekli)
Prof. Dr. Mehmet İNBAŞI (Erciyes Üniversitesi)
Prof. Dr. M. Metin KARAÖRS (Erciyes Ü'den Emekli)
Prof. Dr. Metin ÖZARSLAN (Hacettepe Üniversitesi)
Prof. Dr. Mustafa KESKİN (Erciyes Üniversitesi)
Prof. Dr. Mustafa TURAN (Gazi Üniversitesi)
Prof. Dr. Nevzat ÖZKAN (Erciyes Üniversitesi)
Prof. Dr. Osman YILDIZ (Süleyman Demirel Üniversitesi)
Prof. Dr. Önder ÇAĞIRAN (Erciyes Üniversitesi)
Prof. Dr. Remzi KILIÇ (Erciyes Üniversitesi)
Prof. Dr. Tuncer GÜLENSOY (Erciyes Ü'den Emekli)
Prof. Dr. Zeki KAYMAZ (Ege Üniversitesi)
Doç. Dr. Bayram DURBİLMEZ (Erciyes Üniversitesi)
Doç. Dr. İlyas GÖKHAN (Nevşehir Hacı Bektaş Veli Ü)
Dr. Ahmet KAYASANDIK (Abdullah Gül Üniversitesi)
Mehmet ÇAYIRDAĞ (Erciyes Üniversitesinden Emekli)

Ağ sayfası: www.erciyesdergisi.com

E-posta: erciyesdergisi@mynet.com

alimgercel@mynet.com

Baskı

Geçit Matbaacılık ve Yayıncılık San. Tic.

Orta Sanayi Bölgesi, Gazibey Caddesi, Nu.: 15

(Anatamir Karşısı) KAYSERİ

Telefon: 0352 320 48 61, Belgeç: 320 48 54

Ağ sayfası: www.gecityayinevi.com

E-posta: gecitmatbaacilik@hotmail.com

Türk İslâm kültürünü yaratılışı, bilgisi, gör-güsü ile benliğinde toplayabilen ve bunları yaşayışına ve davranışlarına yansıtabilen, eşine az rastlanan olgun, ilkel, nazik, hoşgörülü, cesaretli, kültürlü ve varlıklı, eli ve gönlü açık, özü sözü bir örnek bir şahsiyet olarak tanıdığım saygı-değer büyüğüm Avukat Hacı Nevzat Türkten ağa-beyime sağlıklı ömürler ve mutluluklar dileyerek “*Nevzat Türkten Armağanı*” ismiyle hazırlanan bu kitaptaki yazıma başladım. Saygıdeğer ağabeyim ve büyüğüm Av. Nevzat Türkten Beyefendi hak-kında genel bir değerlendirme yaptıktan sonra, hukukçu kimliği dolayısıyla, XIII.Yüzyıl Selçuk-lu ve XIV.Yüzyıl Eratnalı devirlerinde, çağlarının birer hukukçuları olan aynı aileden gelen Kayse-ri kadılarını tanıtan bir çalışmayı buraya koymayı uygun buldum. Türkiye Selçukluları devlet adamı Türkiye Başkadısı ve Evkaf Nazırı Kadı Cemaleddin Hotenî'nin tayin ettiği damadı Kayseri Kadısı Celâleddin Habib'den başlayarak Eratnalı Kayseri Kadısı, devlet adamı ve sonra adına devlet kuran Kadı Burhaneddin Ahmed'e kadar beş ünlü kadı yetiştiren bu aile, Kayseri'de “*Kadı Ailesi*” olarak bilinmektedir.

Nevzat ağabeyi kendi kurduğu Kayseri Kültür Derneğinde yapılan toplantılarda ve sohbetler-de tanıma fırsatını buldum. Sonra Kayseri cuma oturması ve sohbetleriyle bu tanışma, dostluğa dönüştü. Nevzat ağabeyin dikkatini, hassasiyetini, titizliğini, hukukçuluğunu, samimi milliyetçiliğini ve maneviyatçılığını, fedakârlığını, siyasi kişiliğini, ülkü ve dava adamlığını, aynı çizgide duruşunu, kültürlü oluşunu ve eğitimciliğini, onurunu ve ağır başlılığını, çay içişini, yemek yiyişini, araba kulla-nışını, oturup kalkışını, sohbet edişini, her şeyi iktisatlı kullanımını, millî ve mahallî yazılarını ve teb-liğlerini her vakit takdir ettim, kendisine sonsuz saygı ve sevgi duydum. Bütün bu ilkeler, benim kendisini hep örnek almama ve onunla samimi bir ağabey-kardeş ilişkisi içinde olmamıza ve kalma-mıza yol açtı.

Av. Nevzat Türkten ağabeyin kurucu başkan-lığında 1956'da açılan Kayseri Kültür Derneği, Türk millî kültürünün nesilden nesile öğretilerek

ve yaşanılarak aktarıldığı mahalli ve milli ocak-tır. Burası, Kayseri'deki milliyetçi ve maneviyatçı insanların pek çoğunun yetiştiği bir kültür ocağı olarak bilinir ve hatırlanır. Ben şahsen Kayseri'de başta Nevzat ağabey olmak üzere bütün dost ve ar-kadaşlarımın pek çoğunu burada tanıdım.

Benim de yazı ailesi içinde olduğum tarihî Erci-yes Aylık Fikir ve Sanat Dergisi'nin ilk sayısı, Ocak 1978'de Kayseri Kültür Derneği adına İnşaat Mü-hendisi Başkan Âlim Gerçel'in idaresinde Emek Matbaasında yeniden basıldı. Sonra Âlim Gerçel'in de daimî içinde olduğu Erciyes'in bu satırları ka-leme aldığım aralık 2012 tarihi itibarıyla 35 yılda 420 sayıya ulaşmasında, sahibi ve yazı işleri müdü-rü olarak sayın Av. Nevzat Türkten ağabeyin mad-di ve manevi hizmeti Türkiye değilse bile tam bir Anadolu rekorudur. Kayseri'de vazifeliyken yük-sekokullarda ve fakültelerde elimden geldiği kadar abone bulduğumdan mutlu olan Nevzat ağabey-den şahit olduğum ve bana anlattığı bir olayı burada nakletmek istiyorum: “*Ben İstanbul'da bir bakkaldan alışveriş yaparken bir gazete dağıtıcısı dükkâna girdi ve ga-zeteyi bakkala vererek parasını aldı ve gitti. Bakkal benim aldığım erzakı, yeni aldığı bu gazeteyle paket yapınca ben 'gazeteyi okumadan niçin paket yaptın' deyince bakkalın 'ben okuma bilmem gazete yaşasın diye alıyorum' dediği-ni hep hatırlarım. Sonradan gayrimüslim olduğumu öğrendiğim bu bakkalın davranışı kıssadan hisse diye biz de dergiye abone yaparken 'okumuyoruz' diye abone olmadıklarını dile getirdi. Nevzat ağa-beyin, bu uzun ömürlü Erciyes dergisinin sadece maddi ve manevi yükünü çekmekle kalmadığı, aynı zamanda gelen bütün yazıları bir edebiyat öğretme-ni titizliğinde azimle incelediği, düzelttiği ve dergiyi yayınladığı herkes tarafından bilinir. Cumhuriyeti-mizin yaşından beş yaş küçük olan değerli ağabeyi-mizin bu konuda en yakın yardımcıları Âlim Gerçel ve oğulları Mahmuthan ile Murathan Türkten bey-lerdir.*”

O, millî ve manevî değerleri hem iyi bilen hem de hakkiyle yaşayan örnek bir şahsiyettir. Bu ko-nudaki görüşlerini Erciyes dergisinin 400. sayısında yayınlanan Bekir Oğuzbaşaran ile “*Erciyes Dergisi Üzerine*” yapılan bir sohbette Türklük ve Müslü-

manlık ilişkisini şöyle açıklar: “*Câbil veya maksath kişiler Türklük mü önde gelir Müslümanlık mı?*” gibi zararlı sözlerde bulunurlar. İkisi etle tırnak gibi kaynaşmış bulunmaktadır. Esasen ikisinin mukayesesi de ilmen yersizdir. Zira biri fizyolojik diğeri maneviyat meselesidir. Aynı şeylerin mukayesesi yapılabilir. Müslümanlığımız sayesinde Türklüğümüzü mubafaza ettik, Türklüğümüz sayesinde İslâm’a liderlik ve hizmet ettik. Biri eksik olsa millî şahsiyetimizde eksiklik, hatta yokluk olur... Türklüğümüzü, Müslümanlığımıza kuvvetle sarılmamız gerekir.” Bu sözler günümüze de yarınımıza da ışık tutmaktadır.

Değerli büyüğümüze bu örnek kişiliği ve kültür hizmetlerinden dolayı şükranlarımı sunar; başarı, sağlık ve mutluluk diler, selam, saygı ve sevgilerimle ellerinden öperim.

Abide şahsiyetler içinde yer alan Av. Nevzat Türkten ağabey hakkında verdiğim bu samimi, özlü bilgidен sonra, şimdi de yukarıda zikrettiğim gibi konunun önemine ve uygunluğuna binaen Kayseri Ansiklopedisi için hazırladığım XIII. yüzyıl Selçuklu ve XIV. yüzyıl Eratnalı dönemlerinde Kayseri’de görev yapan ve aynı aileden gelen kadınların hayat hikâyelerini, bazı değişikliklerle buraya alıyorum:

1. Kadı Cemaleddin Hotanî: Kadı Hotenî/Hutenî olarak da bilinir. Selçuklu devlet adamı. Kayseri Kadısı Celâleddin Habib’in kayınpederi. Kızından torunu Kayseri Kadısı Hüsâmeddin Hüseyin’dir. Türkistan büyüklerinden olup geniş yetkilere sahip Selçuklu veziri, elçisi, Konya ve Türkiye başkadısı, hasse ve amme vakıfları nazırı. Bu önemli vazifeler kendisine çağdaşı yüksek ahlâkı, dindarlığı ve faziletleri ile herkesin hürmetini kazanan, Kayseri’deki kervansarayı ile bilinen ve Selçuklu Sultanı II. Gıyâseddin Keyhüsrev’in 1246’da ölümünden sonra oğulları Keykâvus, Kılıç Arslan ve Keykubad arasından en büyüğü olarak sultan seçilen ve 1246’da tahta çıkarılan Sultan II. İzzeddin Keykâvus’un saltanat naibi Celâleddin Karatay tarafından verildi. Kadı Hotanî, 1246’da Güyük Han’ın tahta çıkma törenine sultan adına Moğolistan’a gönderilen kardeşi IV. Rükneddin Kılıç Arslan’a refakat etti. Moğol Büyük Hanı Güyük tarafından Türkiye Selçuklu Sultanı ilan edildiğinden; IV. Kılıç Arslan, Kadı Cemaleddin Hotanî

aracılığıyla, saltanatın kendisine ait olduğunu iddia etti. Bu siyasi buhranı, manevi otoritesini kullanarak önlemeye çalışan Nâib Celâleddin Karatay ve Kılıç Arslan’ın elçisi Kadı Hotenî sarayda toplandılar. Karatay, Kadı Hotanî’ye Konya ve Türkiye başkadılığını ve evkaf nazırlığını verdi. Ülkenin ve devletin huzuru için üç kardeş yönetimini teklif etti. Bu teklifi, ileri görüşü ve zekâsıyla yerinde bulan ve razı olan Kadı Hotanî, varılan anlaşmayı Kılıç Arslan’a arz etti ve Moğolistan’dan getirdiği 200 süvariye geri göndertti. Fakat sonra Karatay’ın bütün gayret ve öğütlerine rağmen Kılıç Arslan anlaşmaya razı olmadı. Bunun üzerine, Kılıç Arslan ve Keykavus’un kuvvetleri Konya Ruzbe Ovasında 14 Haziran 1249’da çarpıştılar ve Keykavus’un galip geldiği bu savaşta, Kılıç Arslan’ın yanında yer alan Kadı Cemaleddin Hotanî, atını yolun yakınında taşla dolu bir tepeye sürdü. Onu gören Emîr Fahreddin Aslandoğmuş, derhal o tepeye koştu. Yaklaşınca Kadı Cemaleddin onu karşıladı. Aslandoğmuş sipahilere emir verdi. Onlar da Kadı Hotanî’yi şehit ettiler. Bunun üzerine, Karatay’ın teklifi olan “*Üçkardeş saltanatı: 1249-1254*” yürürlüğe kondu. Karatay, saltanat naipliğini bırakarak üç kardeş sultanın birden atabeyi oldu. Çocuklarının ve mallarının sayesinde güç ve mevki kazanan Kadı Cemaleddin Hotanî, kızını verdiği ve Kayseri beldesinin kadılığına atadığı damadı Kadı Celâleddin Habib’den başlayarak Kadı Burhaneddin Ahmed’e kadar, torunları Kayseri’de beş nesil başarılı kadılık yaptılar ve denilebilir ki bu başarıda onun tarihi payı büyüktür. (1)

2. Kadı Celâleddin Habib: Kadı Burhaneddin Ahmed’in büyük atalarından, ilk Kayseri kadısıdır. Türk asıllı olup, Oğuzların Salur boyundandır. Ailesi asıl yurtları olan Harezm’den Kastamonu’ya göçtü ve Celâleddin Habib bu şehirde doğdu. Babası Mehmed b. Resul b. Sevinç’tir. Çocukluk ve gençlik yılları ilim öğrenmekle geçti. Kısa bir süre içinde büyük bir ilerleme gösterdi. Derin bilgisi ve edebî kişiliği ile yaşlılarını geride bıraktı. İyi bir tahsil ve terbiye gören Celâleddin Habib, zamanın ilimlerini öğrendi. Yolu Kastamonu’ya düşen Selçuklu devlet adamlarından Kadı Cemaleddin Hotanî ile tanıştı ve sohbet etti. Kadı Hotenî’den ilgi, sevgi, ikram ve iltifat gördü. Sonra güzelliği,

namusu ve terbiyesi ile tanınan, ailenin gözbebeği ve kabilenin en gözdesi olan kızını ona nikâhladı. Kadı Hüsameddin bu evlilikten doğdu. Bundan sonra kayınpederi Kadı Hotanî tarafından Kayseri kadılığına atanan Kadı Celâleddin Habib, ayrıca Kayseri'deki vakıfların ve diğer kuruluşların idaresini de tam yetkiyle üzerine aldı. Böylece şanı ve mevkü daha da yükselmiş oldu. Çok dürüst ve necip bir şahsiyet olduğu bilinen Kadı Celâleddin Habib, kadıların güzidesi, devletin koruyucusu, müderrislerin ve müfessirlerin hocası, devrin en seçkin âlimi olarak da anılmaktadır. Üç kardeşin müşterek saltanatı zamanında (1249-1254) Selçuklu Sultanı IV. Rükneddin Kılıç Arslan taraftarı olarak mühim rol oynadı. Uzun yıllar Kayseri Kadılığı yapan Celâleddin Habib, Memlûklü-Türk Sultanı Baybars'ı Kayseri'ye davet edenler arasında görülerek İlhanlı Hükümdarı Abaka Han tarafından haziran 1277'de idam edildi. Celâleddin Habib'den sonra babadan oğula Hüsâmeddin Hüseyin, Sirâceddin Süleyman, Şemseddin Mehmed ve Burhaneddin Ahmed Kayseri'de kadılık yapmışlardır. Bu aile, Kayseri'de tam bir kadı ailesi oldu. (2)

3. Kadı Hüsâmeddin Hüseyin: Kayseri kadısıdır. Babası Kastamonu'da doğup büyüyen ve Kayseri kadısı olan Celâleddin Habib, annesi ise Selçuklu veziri Cemaleddin Hotanî'nin kızıdır. Muhtemelen 1243 yılından sonra Kayseri'de doğmuştur. Hüsâmeddin Hüseyin de babası gibi iyi yetişmiş, derin bir âlim ve seçkin bir fazıl olarak kendini gösterdi. İlmin her dalında, dinî ve müspet ilimlerde büyük bir ilerleme kaydetti. Babasından sonra beylerin ve yöneticilerin yanında en çok saygı duyulan kişi oldu. Herkese sözü geçen güvenilir biri durumuna geldi. Moğol beylerinin büyükleri, onun aracılığıyla İslâm'ın süsüyle süslenip Müslüman oldular ve imanın şerefini kazandılar. Selçuklu beylerinin büyüklerinden birinin kızıyla evlenince büyük bir servete ve güce kavuştu. Oğlu Kadı Sirâceddin, bu eşinden doğdu. Babasının vefatından sonra Kayseri kadısı oldu. Bundan sonraki hayatı hakkında yeterli bilgiye sahip değiliz. Yaşar Yücel, Kadı Burhaneddin Ahmed ve Devleti isimli kitabında, Hüsâmeddin Hüseyin'in, Selçuklu Sultanı II. Gıyâseddin Mesud'un ikinci saltanat devrinde (1303), Kayseri kadısı olduğunu söyler. Ve-

fatından sonra, oğlu Sirâceddin Süleyman Kayseri kadısı oldu. Kadı Hüsâmeddin bilginlerin bilgini, ilim ve hikmetin kaynağı, dinin ve milletin kılıcı olarak iz bıraktı. (3)

4. Kadı Sirâceddin Süleyman: Kayseri kadısıdır. Babası Kadı Hüsâmeddin Hüseyin, annesi Selçuklu ümerasından birinin kızıdır. Elimizde kesin bilgi olmamakla beraber, babası uzun yıllar Kayseri kadısı olarak vazife yaptığından, muhtemelen Kayseri'de doğdu. Dinî ve müspet ilimlerde tam bir ilerleme ve olgunluk kaydetti. Beylerin yanında izzet ve ikram gördü. Babasının İlhan Abaka tarafından 1277 Haziranında idam edilmesinden sonra Kayseri kadısı oldu. O, Sultan II. İzzeddin Keykavus(1246-1262)'un kızlarından birinin, şartların zorlamasıyla Moğol beylerinden biriyle yaptığı evlilikten doğan ve Niksar'da büyüyen bir kız ile evlendi. Terbiyeli evlat yetiştiren, güçlü devletin dayanağı, milletin ve dinin güneşi Said o kızıdan dünyaya geldi. Kadı Sirâceddin Süleyman'ın, Kadı Burhaneddin'in babası olan Şemseddin Mehmed isminde bir oğlu daha oldu. Âlim, fazıl, şeriati ve dinî kuralları harfiyen uygulayan, fıkıh ilminin temel direği, dinin ve devletin feneri olarak vasıflandırılan Kadı Sirâceddin Süleyman'ın Kayseri kadılığı, Sultan Alâeddin Eratna (1327-1352) devrine rastlar. Sultan Eratna, ortaya çıkan dış tehlikelere karşı, Memlûklü Sultanlığı'nın naibi sıfatını kazanmak için Kadı Sirâceddin Süleyman'ı elçilik heyetiyle birkaç defa Kahire'ye gönderdi ve bunda başarı sağladı. O, 1351'den vefatına kadar Kayseri kadılığı görevini başarıyla yürüttü ve yerine oğlu Şemseddin Mehmed Kayseri kadısı oldu. (4)

5. Kadı Şemseddin Mehmed: Kayseri kadısıdır. Babası Kadı Sirâceddin Süleyman'dır. Kuvvetle muhtemeldir ki, Şemseddin Mehmed de Kayseri'de doğdu. O, Selçuklu vezirlerinden Celâleddin Mahmud Müstevfi'nin oğlu Abdullah Çelebi'nin kızıyla evlendi. Babasından sonra 1351'de Kayseri kadısı oldu. Bu görevini 1363 yılında ölünceye kadar yürüttü. Fazılların seçkini, büyük âlimlerin önde geleni, dinin ve devletin güneşi Kadı Şemseddin Mehmed, Kayseri'de Sultan Alâeddin Eratna, Sultan İzzeddin Cafer ve Sultan Gıyâseddin Mehmed devirlerinde kadılık yaptı. Aynı zamanda vakıflara bakarak, vakfiyeler düzenledi ve tasdik etti. Oğlu

Burhaneddin Ahmed'in eğitim ve öğretimine çok önem veren Kadı Şemseddin Mehmed, Kayseri'de Eratna'nın oğulları Cafer ve Mehmed Beyler arasında çıkan taht kavgaları yüzünden, oğlunu da yanına alarak 1356 yılında Karaman İli üzerinden deniz yoluyla Şam'a gitti. Orada dört ay kaldıktan ve Kayseri'de de ortalık sakinleştikten sonra tekrar Kayseri'ye döndü. Kadı Şemseddin Mehmed, yine oğlunun eğitim ve öğretimini tamamlamak için 1358 yılında Kahire'ye gitti. Burada Burhaneddin Ahmed'e, dinî ve müspet ilimler alanında ünlü âlimlerinden ders aldırdı. Kahire'den 1362 yılı ikinci yarısında, oğluyla birlikte Şam'a gitti. Oğluna burada da ünlü âlimlerden ders aldırarak eğitim ve öğretimini olgunlaştırdı. Sonra oğluyla birlikte Şam'dan Hicaz'a gitti ve hacı oldu. Hicaz'dan Kayseri'ye dönerken de Kuzey Suriye'de 1363 yılında vefat etti. İnsanların en faziletlisi, soyluların önde geleni, dinin ve milletin güneşi olarak değerlendirilen Kadı Şemseddin Mehmed'in ölümü üzerine, Halep'te bir yıl daha eğitim ve öğretimine devam eden Burhaneddin Ahmed, babasının yerine 1365 yılı başında Kayseri kadılığına getirildi. (5)

6. Kadı Burhaneddin Ahmed: Eratnalılar Devri (1327-1381) Kayseri kadısı, Eratnalı veziri ve naibi, âlim, şair ve Sivas Sultanı. (745 Ramazan/Ocak 1345'te Kayseri'de doğdu. 28 Şevval 800/8 Temmuz 1398'de Sivas'ta öldürüldü.)

a) Ailesi, çocukluğu ve gençliği: Burhaneddin Ahmed, Oğuzlar'ın Salur boyuna mensup olup, büyük dedesi Harezm'den Kastamonu'ya göçen Mehmed b. Resul b. Sevinç'in Kastamonu'da doğan ve Anadolu Selçuklu Devleti ricalinden Vezir Kadı Hotani'ye damat olarak Kayseri kadılığını elde eden Kadı Celâleddin Habib'dir. Celâleddin Habib'in oğlu Hüsameddin Hüseyin ve onun oğlu Siraceddin Süleyman ve onun oğlu da Şemseddin Mehmed babadan oğula Kayseri'de kadılık yapmışlardır. Burhaneddin Ahmed'in babası bu Kadı Şemseddin Mehmed'dir. Annesi ise Selçuklu sultanları IV. Kılıçarslan (1262-1266) ve III. Keyhüsrev (1266-1284) devirlerinde görevli olan Celâleddin Mahmud Müstevfi'nin oğlu Abdullah Çelebi'nin kızıdır. Kayseri'de doğduktan kısa bir süre sonra annesini kaybeden Burhaneddin Ahmed'in yetişmesinde babası Kayseri kadısı

olan Şemseddin Mehmed büyük bir dikkat ve itina gösterdi. Henüz dört yaşında eğitime ve öğretime başladı. Kısa zamanda Arapça ve Farsça eserleri okumayı ve anlamayı başardı. Bundan dolayı devrin şeyhlerinden Ali Mısri beline kemer bağlayarak onu ödüllendirdi. On iki yaşında devrin orta eğitim kurumlarında okunan bütün ilimleri öğrendi. Olağanüstü bir gelişme gösteren Burhaneddin, aynı zamanda öğretim faaliyetine de başladı. Ancak Sultan Eratna'nın oğulları Mehmed Bey ile Cafer Bey arasında cereyan eden taht mücadelesi yüzünden, babası ile birlikte 1356 yılında Kayseri'den ayrılarak Karaman üzerinden deniz yoluyla Şam'a gitti. Endişe verici durumun düzelmesi üzerine dört ay sonra tekrar Kayseri'ye döndü. Ünü gittikçe artan Burhaneddin Ahmed'e ülkenin her tarafından öğrenciler gelmeye başladı. Bu arada babasının işlerini de liyakatle yürüttü. Eğitim ve öğretimden başka ok atmak, ata binmek, kılıç kullanmak gibi spor faaliyetlerinde bulundu. Basit harp aletlerinin yapımı ve tamiriyle uğraştı. Burhaneddin Ahmed, babası Kadı Şemseddin Mehmed ile birlikte 1358 tarihinde on dört yaşında iken ilim tahsil etmek için Kahire'ye gitti. Orada Sargıtmışiya Medresesinde fıkıh, usûl-i fıkıh, feraiz, hadis, tefsir, heyet ve tıp derslerini alarak dört mezhebe hâkim oldu. Orada devrin ünlü ilim ve idare adamlarını tanıma fırsatı buldu. Kahire'den 1362 yılı ikinci yarısında Şam'a geçti. Burada devrinin en ünlü âlimlerinden Mevlâna Kutbeddin Râzi'nin derslerine devam ederek tabiat, riyaziye, ilâhiyat dersleri aldı. Şam'da bulunduğu sırada Seyyid Muhammed Neyli'den de ders alarak onun takdirini kazandı. Şam'dan 19 yaşında olduğu hâlde babasıyla Hicaz'a gitti ve hacı oldu. Medine'de Fahreddin Akşehrî gibi âlimlerle tanıştı. Hicaz'dan Anadolu'ya dönerken babası Şemseddin Mehmed'i Kuzey Suriye'de kaybetmesi üzerine Halep'e gelen Burhaneddin Ahmed, burada bir yıl daha kalarak ilmî çalışmalarını tamamladı. Böylece onun Kahire, Şam, Mekke, Medine ve Halep'te geçirdiği beş yılı, ilk gençlik çağında şahsiyetini oluşturan ciddi bir çalışma ve faaliyet devri olarak görülür.

b) Kadılığı: 1364 yılında Halep'ten kemal bulmuş bir insan olarak babasının yerini doldurmak için doğup büyüdüğü Kayseri'ye dönen

Burhaneddin Ahmed, burada bazı kimselerin muhalefetiyle karşılaştığından hemen kadı olamadı. Eratnalı Sultanı Gıyâseddin Mehmed tarafından bir yıl gecikmeyle 1365 yılı başında, henüz yirmi bir yaşındayken Kayseri kadılığına getirilen Kadı Burhaneddin Ahmed, aynı zamanda, bazı müelliflerin kayıtlarına göre de bu sultana damat oldu. Kısa bir zaman içinde, şahsi meziyeti ve cömertliğiyle dikkati çeken ve kadılıkta büyük bir ehliyet gösteren Kadı Burhaneddin Ahmed, Eratnalı Devleti'nde hüküm sürmekte olan idari anarşi ve iktisadi buhran sebebiyle fırsatçıların eline geçmiş bulunan vakıf camileri, medrese, zaviye, dârüşşifa, hangâh ve diğer vakıf müesseselerini bunların tassallutundan kurtardı. Vakıflara nezaret ederek, irâd ve masrafların vâkıfın şartlarına uygun olarak yürütmesini temin etti ve vakıfların vaziyetini süratle düzeltilti. Ayrıca, davaların hallinde, kavga ve düşmanlıkların kaldırılmasında; zengin, fakir, yabancı ve yakın arasında fark gözetmeden vazifesini ifa eden Kadı Burhaneddin Ahmed, kadılık müessesesinin haysiyet ve nüfuzunu tekrar tesise muvaffak oldu. Bu müspet hizmetleri, Kadı Burhaneddin Ahmed'in şöhretinin ülkenin her tarafına yayılmasına; kendisine sevgi ve saygı duyulmasına ve daha önemlisi taraftarlarının artmasına sebep oldu. Bu olumlu hava da onu sultan olmaya heveslendirdi. Sultan Gıyâseddin Mehmed'in emîrlere, emîrlerin de kendisine karşı menfî tutum ve davranışları öyle bir noktaya geldi ki artık her iki tarafın da birbirlerine güveni kalmadı. Sultan Mehmed emîrlerini disiplin altına almaya çalışırken emîrleri de Sultan Mehmed'i ortadan kaldırmaya giriştiler. Aralarında gizli bir ittifak kuran kendi devlet erkânı -Amasya Emîri Hacı Şadgeldi, Sivas Hâkimi Hacı İbrahim ve Şarkî Karahisar Hâkimi Kılıçarslan- tarafından 26 Muharrem 767/13 Ekim 1365 tarihinde Sultan Mehmed Sivas'ta şehit edildi. Sultan'ın şehit edilmesinde Kadı Burhaneddin Ahmed'in elinin olup olmadığı konusunda ihtilaf vardır. Kadı Burhaneddin Ahmed'in eli olsa da olmasa da olaylar onun istediği gibi gelişti. Sultan Mehmed'in şehit edilmesi üzerine, yerine henüz on üç yaşını doldurmayan oğlu Ali Bey, 26 Muharrem 767/ 13 Ekim 1365 tarihinde "*Sultânü'l-A'zam Alâeddîn*" unvanıyla Sivas'ta, dördüncü Eratnalı sultanı olarak tahta oturtuldu. Sultan Alâeddin Ali'nin Erat-

nalı tahtına oturduğu günlerde daha babası zamanında başlamış bulunan fitne ve karışıklıklar, ülkenin her tarafına yayıldı ve önlenemez hâle geldi. Çocuk denecek yaşta oluşundan başka, son derece gevşek ve kabiliyetsiz olan Sultan Alâeddin Ali, dâhilde vaziyete hâkim olamadığı için, emîrler arasında uyanmış bulunan ikilik ve rekâbet ülkeyi korkunç bir anarşi ile karşı karşıya getirdi. Devlet ve hükümet erkânı ile ümeranın becerisizlikleri, idari mekanizmayı bozdu ve devlet otoritesi tamamen ortadan kalktı. Bu otorite boşluğundan faydalanan Türkmenler ve Moğollar bozguncularla birlikte ayaklandılar. Ülkenin her tarafına yayılmış olan bu kanlı isyanlar, pek çok yerleşme merkezinin harabeye çevrilmesine, iktisadi ve zirai hayatın çökmesine, hak ve adalet düzeninin bozulmasına, ilim ve kültür hayatının sönmesine, şehirli ve köylü arasında meydana gelen hoşnutsuzluğun had safhaya ulaşmasına sebep oldu. Ülke içinde olaylar böyle gelişirken Eratnalı devlet merkezi olan Kayseri'de Alâeddin Ali'nin saz ve içki meclislerinde vakit geçirmesi, ümeranın ve ulemanın kendisinden yüz çevirmesine ve türlü oyunlarla müstakil kalmalarına yol açtı. Bunlardan Hacı Şadgeldi Amasya'da, Mutahharten Erzincan'da, Taceddin Niksar'da, Hacı İbrahim Sivas'ta, Şeyh Necib Tokat'ta ve Kılıçarslan Şarkî Karahisar ve Koyulhisar'da başlarına buyruk hareket ettiler. Kayseri'deki emîrler şeklen sultana bağlı kaldılar. Eratnalı Devleti'nde önemli bir sima olan Kadı Burhaneddin Ahmed ise olayların tek sorumlusu Sultan Ali'ye sıhrî yakınlığı sebebiyle bir müddet olup bitenlere seyirci kaldı ve sonra da Kayseri'deki çiftliğine çekildi. Ancak Kadı Burhaneddin çiftliğinde boş durmayarak Sivas'ta meydana gelen olaylarla birlikte devletin umumî vaziyetini göz önünde bulundurup Eratnalı tahtının büyük tehlikeler geçirdiğini hissetti ve fiili müdahale için takip edeceği yolun esaslarını tespit etti. Eratnalı Devleti'nin içine düştüğü bu karışıklıklardan en çok istifade eden ve etmeyi düşünen yakın komşusu Karamanoğlu Alâeddin Bey, Eratnaoğlu Alâeddin Ali'nin birkaç zaman, gece ve gündüz Kayseri'de bir hamamda eğlenmekte olduğunu haber alarak henüz Müslüman olmayan Samağar ve Caygâzan Moğol aşiret kuvvetlerinin de yardımlarıyla 777/1375-1376 tarihinde ansızın Kayseri'ye

hücum etti. Bu esnada Kayseri’de yine bir hamamda eğlenmekte olan Alâeddin Ali, bu beklenmedik hücum karşısında, bütün ağırlıklarını bırakarak Sivas’a doğru kaçmak mecburiyetinde kaldı. Karamanlılar, devlet merkezi olan Kayseri’yi terk ederek kaçan Sultan Ali’yi takip ettilerse de Kadı Burhaneddin, hükümdarının imdadına yetişti ve onu esir edilmekten kurtardı. Kadı Burhaneddin Ahmed sayesinde Karamanlı tehlikesini atlatan Sultan Alâeddin Ali, rahat bir şekilde Sivas’a ulaştı. Kayseri’yi zapt eden Karamanoğlu Alâeddin Bey, Sultan Ali’nin Sivas’a kaçışını sağlayarak tekrar çiftliğine çekilen Kadı Burhaneddin’den çekinmiş olacak ki ondan anlaşma şartlarının tespitinde yardımcı olmasını istedi. Bir müddet sonra da maiyetindeki Moğol kuvvetlerinin hareketlerinden şüphelenen Karamanoğlu Alâeddin Bey, Kayseri’nin idaresini bazı şartlarla Kadı Burhaneddin’e bırakarak Konya’ya döndü. Fakat çok geçmeden Kayseri’de kalan Karamanlı askerlerinin tutum ve davranışları, şehir halkı üzerinde nefret uyandırdı. Ayrıca, müşahidinden Karamanoğlu Alâeddin Bey’in hak ve vecibelere karşı saygı duymadığını öğrenen Kadı Burhaneddin Ahmed, Kayseri’yi Karamanlılar’dan temizlemeye karar verdi ve üzerlerine yürüyerek şehri geri almayı başardı. Böylece, Kadı Burhaneddin Kayseri’yi Karamanlılar’ın tahribat ve mezaliminden kurtarmakla ilk defa askerî kabiliyet ve enerjisini gösterme fırsatını buldu ve mühim bir zafer elde etti. Kadı Ahmed, kazandığı bu zaferi, Sultan Ali’nin varlığına rağmen, Sivas Hâkimi Hacı İbrahim’e bir mektupla bildirerek idareyi ele geçirmek gibi bir niyet ve hevesinin bulunmadığını ifade ile ondan, Kayseri’ye bir vali gönderilmesini rica etti. Eratnalı idaresine el koymayı aklına koyan ve fakat bu düşüncesini gizli tuttuğu anlaşılan Kadı Burhaneddin Ahmed, gayesine ulaşabilmek için acele etmedi ve akıllı davrandı. Âdet edindiği gibi çiftliğine çekilerek “zühd u takva” hayatına döndü ve gelişmelerin lehine çevrilmesini bekledi. Hacı İbrahim, Kadı Burhaneddin Ahmed’in ricasına binaen hemen Kayseri’ye bir vali gönderdi ve ona Kadı’nın arzusuna uymasını tembihledi. Sivas ile Kayseri arasında kurulan ilişkilerle Eratnalı Devleti’ne el koyma çalışmalarının gizli olarak devam ettiği 777/1375-76 tarihinde Sivas Hâkimi Hacı İbrahim ile Amasya Emiri Hacı

Şadgeldi’nin aralarının açılması, Kadı Burhaneddin Ahmed’i de açıktan açığa siyasi hayata sürükledi. Hacı Şadgeldi’nin eşinin ölmesi üzerine başsağlığı dilemek için Sultan Alâeddin Ali, Hacı İbrahim ve Kadı Burhaneddin Ahmed Amasya’ya gittiler ve Hacı Şadgeldi’ye başsağlığı dilediler. Esasen Hacı Şadgeldi ile Hacı İbrahim’i barıştırmak için yapılan bu Amasya seyahatinde beklenen olmadı. Aksine bir tarafta Kadı Burhaneddin ile Hacı İbrahim, diğer tarafta Sultan Ali ile Hacı Şadgeldi yer aldılar ve birbirleriyle kıyasıya mücadele ettiler. Sultan Ali’den önce Kayseri’ye gelen Kadı Burhaneddin Ahmed, halkın ve ileri gelenlerin sevgisini ve desteğini sağlayarak şehre vali oldu. Sultan Ali ise şehre yanaşamadı ve sonra Kadı Burhaneddin’in muhtemel bir saldırısından korkarak Ürgüp kalesine çekildi. Bunun üzerine Hacı İbrahim, Kadı ile yeminli anlaşmaya rağmen Kayseri’yi Sultan Ali’ye teslim etti. Hacı İbrahim’in bu ikiyüzlü siyaseti Kadı Burhaneddin’i ve Kayserilileri üzdü ve halk ikiye bölündü. Burhaneddin Ahmed kadılığında olduğu gibi kısa süren valiliğinde de bir memnunlar ve taraftarlar kitesini etrafına toplamayı başardı. Buna rağmen Hacı İbrahim’in kendisine yaptığı bu haksızlığa sabır gösterdi. Hacı İbrahim’in davetiyle Kayseri’yi terk ederek Sivas’a gitti ve orada oturmaya razı oldu. Bu gelişmeden memnun olmayan Moğolların bir kolu olan Samağar kabilesi reisi Hızır Bey’in Kayseri’yi ele geçireceği haberi üzerine paniğe kapılan Ali Bey, Kayseri’den Sivas’a geldi ve Hacı İbrahim’den yardım istedi. O da Ali Bey’e bunu ancak Kadı Burhaneddin’in önleyebileceğini söyledi. Asıl gayesine ulaşmada bunu bir fırsat bilen Kadı Ahmed Sivas’dan Kayseri’ye geldi. Bunun üzerine Hızır Bey idaresindeki Samağarlı aşireti de yaylağa çekildi. Kadı Ahmed’in tutum ve davranışlarından şüphelenen Hacı İbrahim onu yakından takip ettirdi ve bir şehir gezintisinde Hoca Bey’e yakalatarak Kayseri Yuvalı Köyü civarında muhtemelen Kadı’nın adından dolayı bugün Kadı Bağları denilen yerdeki Ağca Kale zindanına hapsedtirdi. Elli bir gün hapis yattıktan sonra serbest kalan ve Sivas’a dönen Kadı Ahmed, Hacı İbrahim’in kölesi olan Hacı Mukbil tarafından vezarete davet edildiyse de o, bu teklifi kabul etmedi. Hacı Mukbil tarafından yeniden hapsedilen Sultan Ali, Kadı Burhaneddin’den yardım istedi. Buna ☞

(Prof. Dr. Mahmut Sayın, Prof. Dr. Şefik Yeşilsoy ve Prof. Dr. Erdal Şekeroğlu başta olmak üzere üniversitemize ve bilime katkı sunmuş tüm hocalarımızın anısına)

Özet

Üniversite, akıl ve bilim üzerine inşa edilmiş kurumlardır. Üniversiteyi oluşturan öğretim üyesi ve öğrenci de akıl ve bilimin temsilcileridir. Akıl ve bilimin yol göstericiliğinde eğitim ve öğretim ve sistematik araştırma yapar ve topluma hizmet eder. Üniversite yöneticileri de akıl ve bilimin en üst temsilcileri sayılır. Üniversite yöneticileri hepimiz adına sorunları daha cesurca savunan yeri geldiğinde risk alan şahsiyetlerdir. Üniversite yöneticilerinin gücü de kendi bireysel çabaları kadar üniversiteyi oluşturan öğretim üye ve öğrencilerinin katkısı ile artar.

Öğretim üyelerinin üniversitelik bilinci ve rüzgâra karşı yürüyüşü tarihsel öneme sahiptir. Akademik unvana sahip bilim insanları hiç bir dogmatik görüşe bağlı kalmadan akıl ve bilimin yol göstericiliğinde vicdani sorumluluk ile doğru bildiğini her ortamda ifade etmek zorundadır.

Eğer bilim insanları ve öğreticiler okumuyor (beyinler ex olmuşsa), kendini yenilemiyor ve yeni bilgi üretmiyorsa orada yeni bir şey çıkmaz.

Genç Türkiye üniversiteleri sistematik ve geleneksel bilim değerleri yaratamadıkları için ciddi bocalama süreçleri yaşıyorlar. Bilim insanının bilgisi görgüsü kadar çağına, insanlığa ve doğaya karşı sorumlulukları bulunmaktadır. Bilim insanının bilimsel bilgi üretmesi kadar felsefi tartışma yaratması, toplumu aydınlatması ve bilimsel duruşunun olması gerekir.

Bu makale 24 Ocak 1990 tarihinde trafik kazasına kurban verdiğimiz Prof. Dr. Mahmut Sayın, 28 Mart 1993 yılında kaybettiğimiz Prof. Dr. Şefik Ye-

olumlu cevap veren Kadı Ahmed, Hacı Mukbil'e Sultan Ali'yi serbest bıraktırdı. Serbest kalan Sultan Alâeddin Ali, Sivas'a gelerek emaret makamına oturdu. Kadı Ahmed'in, Sultan Ali'nin ve Sivas halkının desteğiyle Hacı İbrahim'in hazine ve emlakı yağmalandı ve kölesi Hacı Mukbil de idam edildi. (Yazının devamı bir sonraki sayıda yayımlanacaktır.)

şilsoy ve 10 Ekim 2003'te kaybettiğimiz Prof. Dr. Erdal Şekeroğlu başta olmak üzere bilimsel duruşu ve katkısı olan tüm hocalarımızın anısına atfen yazılmıştır.

Üniversite Nedir?

"Üniversite", evren kent özellikle insanın insan olması ile başlayan doğanın yasalarını anlamak ve ondan yaralanarak insanlığın sorunlarına çözmeye başladığı günden bugüne mirastır. İnsanlığın ortak mirasıdır. Bilginin evrensel düzeyde din, dil bölge farkı olmaksızın tüm insanlığın ortak malı olması nedeniyle hep insandan ve doğadan yana bir kurum olarak bilinmiştir.

Üniversiteler varlığından bu yana tarihsel ve toplumsal düzlemde bilginin dogmalardan uzak, gözleme dayalı akıl yürütme yolu ile elde edilmesi için verilen yaman savaşımın sonucu bugün metodolojiye dayalı işlevsellik sağlamaktadır.

Doğası gereği üniversite kapılarını yeni fikirlere açmış, çeşitlilikten zenginleşmiş, sorulmayı sormuş, yeni bilgi peşinde olduğu için her türlü farklılıkları bünyesinde barındırmıştır.

Bu bağlamda üniversite kendini geliştirmeye hazır kişilerden oluşmaktadır.

Üniversitede ders veren, araştırma yapan hepimizin önce kendimize dönerek sorması gereken sorular şunlardır:

Üniversite nedir?

Üniversiteden ne beklenir?

Üniversite toplumun gözünde nasıl biliniyor?

Siyaset üniversiteyi nasıl tanımlıyor?

Öğrenciler üniversiteyi nasıl tanımlıyor?

Biz öğretim üyeleri üniversiteyi nasıl tanımlıyoruz?

Ben üniversiteyi nasıl tanımlıyorum?

Şu anda benim içinde bulunduğum kurum gerçekten üniversite mi?

Üniversitede araştırma ve eğitim faaliyeti yürüten bizler gerçekten hakkı ile bu işe laik olmaya ça-

lışıyor muyuz?

Bilim insanının tanımı nedir? Evrensel bir tanım yapılmış mıdır?

Gerçekten ben “öğretim üyesi ve bilim insanı mıyım?

Kime Gerçekten “Öğretim Üyesi ya da Bilim İnsanı” Diyeceğiz?

Evet, soru açık. Bunun tanımlanmış bir reçetesi var mı? Ne tür özelliklerinin bulunması durumunda kişi öğretim üyesi veya bilim insanı olabilir? Eğer üniversite ve bilim kavramlarının tanımını ve tarihçesini doğru anlarsak veya üniversiteyi ve onun sorumluluklarını doğru okuyabilirsek ne tür kişilerin bu işi yapabileceğini biraz daha tanımlarız.

Bilim Özgür ve Özgün Kişilerle Olur.

Öncelikle özgürlüğün anlamını kavramamış kişi, üniversiteye yararlı olamaz. Çıkara yenik düşmeyen kişi ancak tavırlı olabilir. Demokrasiyi benimseyen, farklılığı benimseyen kişi ancak özgür olur, adil olur doğal olarak bilim adamı olabilir. Bilim, çıkarsız ve hesapsız olarak soruna objektif yaklaşabilen kişilerle yapılabilir.

Bugün sorun otoriteden bağımsız düşünen insanların yetersizliği sorunu gibime geliyor. Gerçek anlamda özerk ortam ve özgür bireyler olmadıkça üniversiteler hep itilir kalkılır ve ülkemizde hiç bir şey yapmadan etrafında döner durur. Bilim insanı yeri geldiğinde Galilo'nun ifadesi olduğu gibi “*yine de dünya dönüyor*” diyebilmeyi, Bruno gibi ölümü göze alacak kadar cesur olmayı, yeri geldiğinde Edward Said gibi haksızlığa karşı çıkabilmeyi göze almalıdır.

Üniversitelerin Başarısı ve Yetkinliği Bünyesindeki Bilim İnsanı Potansiyeliyle Değerlendirilir.

İyi bilim insanı ancak bilim kültürüne sahip bir anlayışla belirlenir. Doğan Kuban CBT 1334 sayı- da “*Bilim Nasıl Var, Nasıl Yok*” başlıklı yazısında eski ABD anayasa mahkemesi başkanına atfen “*üniversite ve kolejlerin entelektüel öncülerine yapılacak zorlamaların ülkelerin geleceğini tehlikeye düşüreceği ilkesi kabul edilmiştir.*” Bu anlayışın hâkim olması üniversitenin özgürlüğü ve gelecekteki potansiyel bilim insanlarının oluşması için önemlidir.

Üniversitelerin ilk yapacağı iş yetenekli bilim

insanlarını bünyelerinde bulundurmalarıdır. Bugün Amerikan üniversitelerinde muhalif Chomsky'nin halen üniversitede bulunması, Edward Said'in Filistin tarafından İsrail'e sembolik taş atması durumunda New York Columbus Üniversitesinin “*bilimsel özerkliğinin gereği olarak görüşünü açıklamıştır*” ifadesi ile alternatif yapıya sahip bilim insanlarına sahip çıkıyorlar.

Alman düşünür, üniversite kurucusu Humboldt'a göre üniversite çağdaş bilimin temelini oluşturur. Üniversite temelde bir araştırma kurumudur ve temel araştırmada ancak özgür bireylerin özerk ortamlarda yapacağı bir faaliyettir.

Bilim İnsanı Hayata Dokunan Kişidir.

Bilim insanı hayata dokunan, yeri geldiğinde insana dokunandır. Bilim insanı, bilimsel gerçeklik uğruna can sıkın kişidir de. Hiçbir şekilde muteber bilim insanı olmaz. Yönetimlerin çıkarları için sesini çıkarmayan ve kendilerinin kulağına fısıldandığı gibi konuşan kişi olmaz. İliştirilmiş bilim adamı kişiliği olmaz. Bilim tarihinde öğrendiğimiz bilim insanların hiç biri küçük çıkarlarına yenik düşmediler. Canlarını verdiler ancak doğru bildiklerinden vazgeçmediler.

Bilim insanı bir şekilde vicdanı ile de sınanmaktadır. Bilim insanı, korku duvarı olmayan ancak çok ciddi etik değerleri olan kişidir. Bilim insanı, hiçbir insana aidiyet duygusu olmayan tam tersine bilim ilkelere bağlı kişidir. Çıkarları değil hakikat için ve objektiflik için çabalar. Bilim insanı, kendine özgü özelliği ile farklı ve her türlü farklılığı da kabullenmelidir. Bilim insanı olgu ve olayları ele alırken kendi kişisel dünya görüşlerini bir tarafa bırakır hayatın gerçeklerini bilim öngörüsü içinde insan ve doğadan yana tavır alır.

Bilim insanının bilime yüklediği anlam, bir yerde bilimsel yaşamındaki ilkelerini de belirlemektedir. Bilim insanı akademik özgürlüğüne düşkündür ve ondan taviz vermez.

Bilim tarihinde çok önemsedğim Giordano Bruno, ideolojik ve politik söylemlere karşın bilim insanının özgür duruşunu şöyle belirtiyor: “*Ne gördüğüm hakikati gözlemekten hoşlanırım, ne de bunu açıkça ifade etmekten korkarım. Karanlık ve aydınlık arasındaki bilim ve cehalet arasındaki savaşa her yerde katıldım; bun-*

dan dolayı her yerde nefretle karşılaştım ve cebaletin babaları olan resmî akademisyenlerin yanı sıra kalın kafalı ve aptal çoğunluğun öfkesine hedef olarak yaşadım.”

Sanırım bu farklılıkları bünyesinde barındıran üniversiteler bugün etkilidirler. Bölümümüz öğretim üyelerinden Prof. Dr. Mahmut Sayın, çok sakın ancak bir o kadar da keskin sorgulayıcı ve düşündürdü. Mahmut Sayın, bu yönü ile hem kişiliğini korumuş hem de üniversiteye saygınlık kazandırmıştır.

Bilim İnsanı İdeolojik Aygıtlara Bağlı Değildir.

Bilim insanı, ideolojik aygıtlara yaslanmayacak kadar evrensel değerlere bağlıdır.

“Bilim evrenselidir.” Bilim, belirli bir sınıf, ırk, din ve zümrenin kullanımına hizmet etmez, yalnız insanlığa hizmet eder. Bilim etik değerlere sıkı sıkıya bağlıdır.

Bilgi çağında bilginin katlanarak çoğaldığı bir dünyada üniversite, yansız ve bağımsız düşünebilen, görüş ve düşüncelerini özgürce söyleyebilen, gerçekçi ve kişilikli öğretim üleriyle var olabilir. Geçekçi ve kendini rahatlıkla ifade edebilen bilim insanına sahip olabilmek üniversiteler için normal olması gerekirken bugün bir ayrıcalık oluşturmaktadır.

Üniversiteler üzerindeki siyasi etki ve yöneticilerin doğrudan atanmasında yaşanan olaylar, bilime ve bilim adamlığına çok ciddi zarar vermiştir. İdeolojik aygıtlara dayanan bir bilim, tarafsızlığını ve özgürlüğünü kaybeder. İktidar değişimlerine bağlı olarak el değiştirecek olan ideolojik aygıtı dayanma her defasında farklı kararlar alacak ve bunları bilim adına kamuoyuna sunacaktır. Bilimin özgünlüğü ve objektifliği siyasi aygıtlara ve tarafgirliklere heba edilmemelidir. Dünya’da bilim adına sık sık ortaya çıkan şarlatanlar ideolojik aygıtları ve kurmaları kullanarak yalnız nüfuz oluşturmamış ülkelerin gelişme yönlerini de değiştirmişlerdir. Tarihte buna en güzel örnek, eski SSCB’de Ukrayna kökenli Lisenko’nun genetik konusundaki çalışmaları ile “Genetik, Bitki ve Hayvan Islahı” konularında savunduğu klasik ıslah ve “vernalizasyon” yöntemine dayanan ve modern genetik çalışmalarını dışlaması ve bu konuda bilim insanlarına baskı yapması ve sırtını iktidara dayanması, Sovyetlerin tarım biliminin gelişmesine ket

vurmuştur.

Bu bağlamda politik araçlara bulaşmış bilim, ileride beklenmedik sorunlar doğurabilir.

Bilim insanının sahip olması gereken tek ölçüt, bilimsel tutum sahibi olmasıdır.

Bilim, evrendeki canlı veya cansız nesnelere bir bütünlük içinde ve birlikte anlamlandırma çabasıdır. Bilim felsefi anlayışla irdelenir ve üretilen bilgi doğal bir sonuç olarak ortaya çıkar.

Salt Akademik Başarı Bilim İnsanı Olmak İçin Yeterli mi?

Ahmet Cemal, 18 Kasım 2011 tarihli köşesinde “gerçek bilim insanı kim” sorusuna “Gerçek bilim adamı, salt bilgi birikimini çok aşan, bir zihniyet ve bilinç meselesi olan bir uğraştır” cevabını verir.

Bilim insanlığı, salt sınavları geçme, yabancı dil bilme ve belirli sayıda makale ile kitabına uydurup akademik kadro alma değildir. Tam tersine felsefi ve bağımsız düşünebilmeyi ve gerçekleri savunabilmeyi gerektirir.

Amaç bilim yapmak mı, yoksa akademik kadro almak mı? Bu soru şekil ve öz konusunu ilgilendirmektedir. Günümüzde, dünyada eşi benzeri görülmedik bir biçimde üniversitelere alınan bilim insanı ölçüsüzlüğü. Birçok kurumda, araştırma görevlileri ve yardımcı doçentler çok sıkı elemelerden sonra alınır. Başlangıçta belirli bir çitanız yoksa ve bilim politikanıza uygun eleman almamışsanız orada bilimsel bilgi üretmezsiniz. Ülkemizde bilim insanlarının yükseltilmesinde kullanılan ölçütlerin yetersizliği Türkiye biliminin ciddi biçimde tıkanmasına neden olmuştur.

Bilim İnsanı Nerede Rahat Çalışır?

Bilim insanı, bilim ortamında usta-çırak ilişkisi içinde yetişir. Bilim ortamı, bireyleri yetiştirme, geliştirme ortamıdır. Laboratuvar, atölye, seminer ve ders ortamı tümü ile karşılıklı iletişimin olduğu, insanın insanı eğittiği ortamdır ve bilim insanı bu ortamda gelişir. Bilim ortamı yeniliklerin izlendiği, tartışmanın hâkim olduğu, farklılıkların bulunduğu yerdir. Ancak hiçbir engellenmenin bulunmadığı, statükocu yaklaşımların oluşmadığı ortamda kişi kendini özgür hisseder, sorgular ve bu ortamda bilim insanı gelişir.

Bilim İnsanı Aynı Zamanda Aydın Kişidir

Bilim insanı, aynı zamanda aydınlanmış, çevresini de uyandıran ve farkına varılabilirliği yaratan kişidir. Bilim insanı, okumuş ve her türlü önyargılardan arınmış düşünceleri hayatın gereçlerinden bilimsel yöntemlerle çıkararak kişi olan özelliği ile aynı zamanda aydındır.

Doğan Kuban “*Aydın Kimdir?*” adlı makalesinde aydını “*ne tek bir öğretinin ne de bir liderin izleyicisi olmayandır. Aklının kabul ettiği düşünceleri izler. Fakat düşüncenin çeşitliliğine de inanır. Dolayısıyla başka türlü düşünenlere ve sonuçta dünyaya karşı hoşgörülüdür*” şeklinde tanımlamaktadır.

Bilim İnsanı Bir Kişilik Olgusudur.

Bilim insanlığı, aynı zamanda bir kişilik olgusudur. Salt bilimsel düşünme yeterliliklerine sahip olmak, kişiyi bilim insanı yapmaz. Bilim insanı, bilimsel çalışmalarının da ötesinde çağına karşı, insanlığa karşı görevlerini yerine getirmeli ve doğrunun yanında yer almalıdır. Günümüzde artan her türlü kirliliğe karşı insandan ve doğadan yana tavır almalıdır.

Bilim insanının temel bilimsellik ölçütü “*içsel dürüstlüğüdür.*” Bilim insanı herkesten önce kendine karşı dürüst olmalıdır. Yaptığı bilimsel çalışmanın etik değerlere uygun olup olmadığını bilmelidir. Bilim insanı, yarattıkları ve savundukları ile toplumun yönünün değişeceğini ve bundan sorumlu olduğunu da bilmelidir.

Bilim İnsanın En önemli Görevi Tartışma Yaratmaktır.

Bilim insanının ve üniversitenin görevi, fikir üretmek olduğu kadar tartışma da yaratmaktır. Ateşli tartışma yaratmadan bilime ve üniversiteye katma değer sağlanamaz. Bunun için her akademisyenin mutlaka bir hipotezi olmalı veya bir tezi çürütme üzerine derin araştırması bulunması gerekir. Bilim insanı, tabu yıkan ve toplumun önünü açan kişidir. Hoşa giden söz söyleyen, küçük makamlar ve mevkiler için günlük söylem değiştiren değil, geleceği öngören ve ona göre sağlam görüşler üreten kişidir. Bilim insanı, hiçbir baskı altında kalmadan özgürce araştırma yapabilmeli, araştırmalarının sonuçlarını öğrencileriyle paylaşabilmelidir. Bir bilim insanı kendini özgürce ifade edemiyorsa, kendisine bir memur gibi davranıyorsa orada üniversitenin

varlığından bahsetmek mümkün değildir.

“*Batının tekniğini alalım*” sözü çok sık söylenir ancak bilimin beslendiği serbestlik ve özgürlük ortamından da uzak durulması istenir. Osmanlı'nın son dönemlerinde, zamanın okumuş yazmış bir grup insanı, ülkenin ve dünyanın da gidişini, olayı fark edip Batı'nın bilimde, teknikte ve genel olarak düşüncede izlediği yollardan geçilmesi gerektiğini belirtmiş nihayet eğitim için Batı'ya gitmişlerdir. Ancak bunlar eğitimlerinden sonra geri dönünce Türkiye'de bilimsel alt yapı olmadığı için bilimde başarılı olamamışlardır.

Bilim İnsanı Kandırılmaz.

Üniversite, aklın ve bilimin yol göstericiliğinde bütünsel bakış açısını ve eleştirel yaklaşımı ilke edinir. Eleştirel yaklaştığı için her olayı ters yüzü ile de görmeyi benimser. Onun için kolay kolay kandırılmaz. Mehmet Taki Yılmaz (CBT 1347), hem bilim insanı olmanın hem de üniversite öğrencisi olmanın ön koşulunun “*kandırılmazlık*” olduğunu belirtiyor. Kandırılmamak olgusu önemli. Bilim insanı, kammamak için her olayı tartışabilme ve eleştirebilme yetisine sahip olmalıdır.

Bilim insanı, sorgulayıcı kimliğiyle bir dedektif gibi doğanın sırlarını çözer ve gerçeği bulmaya çalışır. Onun için önüne konulan her olaya kuru kuruya sarılmaz. Sayın Yılmaz'a göre bilim insanı, bilimsel düşünme alışkanlığı nedeniyle “*doğruluğundan emin olmadığı herhangi bir iddiayı kabul etmeme*” ve “*doğruluğundan emin olmadığı bir iddiada bulunmama*” yükümlülüğündedir. Başkasının doğrularını değil kendi bildiği gerçeğe uygun doğruları savunur.

Bilim insanı, bu bağlamda bilmediğini açıkça belirtir ve öğrenmeye çalışır, ancak hiçbir konu onun için kapalı, tartışılmaz değildir.

Sonuç olarak: Bilim insanı ve öğretim üyesinin kesin bir tanımını yapmak yerine üniversitenin evrensel, doğadan ve insandan yana sorun çözme anlayışı içinde akıl yürütme yolu ile gözlem ve deneye dayalı objektif anlayışının kurumsal düzeyde oturtulması daha önceliklidir. Evrensel ölçekte bilim insanlarının niteliği ve kendilerinden beklenen özellikler bellidir. Toplumun bize yüklediği ciddi sorumluluklar var. Bu kurumlarda çalışan kişilerin biricik uğraşı, alanında bilgi üretmek, ürettiği bilgiyi

paylaşmak ve toplumu aydınlatmaktır. Bu yüzden bu gerçeğin benimsenmesi ve hayata geçirilmesi gereklidir. Etik davranması, sorumluluk hissetmesi, cesareti, sorgulayıcılığı bilim insanının önemli özelliklerindedir. Bu bir şablona uydurulmaz. Bu aynı zamanda bir yaşam biçimidir. Bunun bir reçetesi olsaydı sanırım bilim adamının bir tanımı yapılır ve bir fabrikadan ürünü gibi üniversitelere eleman alınırdı. Üniversitelerin de insan kaynaklı hiçbir sorunu olmazdı.

Ölüm, her canlının ortak niteliklerindedir. Önemli olan geride insanlığa, doğaya, yaşama katkı sağlayacak bir şeyler bırakabilmektir. Bu da para, gayri mülk vs. değil, yetiştirilen insanlar, ekilen tohumlar, dikilen fideler ve bilgidir.

Hocam çalışma kültürü, insanlık anlayışı ve bir miktar da akademik yazı bıraktı. Yaşatmak bize düşüyor. Her hocamızın bilimsel ve insani değerleriyle anılması dileğiyle, hocam Sayın'ı bir kez daha özlemle anıyorum. Rahat uyusun.(Adana, 24 Ocak 2014)

GÖNÜL YUSUF DEYİNCE

Duygularım Züleyha, deli gönül Yusuf'tur
Goncaları açarken öylece soldum işte
Kale fethedilince harabeye döndü sur
Serde ayrılık yatar derdimi buldum işte

Yakup'un gözyaşları Mısır'ın sultan hanı
Ne çıkar unutmuşsam ben bu manasız canı
Gözlerimi kapattım seherin gelen tanı
Ilık bir rüzgâr esti, kapını çaldım işte

Aşk yasağı konmuyor gönül gafta durunca
Sevdanın süslü oku gül sinene vurunca
Yusuf'un kuyusuna doludizgin varınca
Kevser ırmağı aktı o anda doldum işte

Gidip nefer olacak benliğimi bıraksam
Gönül Mısır'da yaşar ben ne kadar iraksam
Gece şafağa gebe kısır döngü her akşam
Umutsuz yaşamaktan delice yıldım işte

Bir garip hüznün sardı bir de çıkmayan sızı
Kul Garib'im o Hakk'a eyleylim niyazı
Sırma telleri koptu neyleyim dilsiz sazı
Ey Mısır'ın sultanı yaşarken öldüm işte

Emine ÇERÇİ

ZİYA PAŞALARIN EKSİKLİĞİ

Hasan TULÜCEOĞLU

“Âyinesi iştir kişinin lafa bakılmaz / Şahsın görünür rütbe-i aklı eserinde / Nush ile yola gelmeyi etmeli tekdir / Tekdir ile uslanmanın hakkı kötüktir” kime aitliğinden önce yeni neslin anlamını bilmediği bu beyitler bilindiği üzere Ziya Paşa'nındır.

Başka hizmet, sıfat ve eserlerine bakmaya gerek kalmadan onun önemini ve büyüklüğünü anlatmada bu ifadeler yeterlidir. Elbette Ziya Paşa'nın belîğ bir şekilde ifade ettiği bu gerçekler daha önceden farklı şekillerde dillendirilmiştir. Ancak onun ifadesi dillere destan olup günümüze kadar darbimesel olarak gelmiştir.

Ziya Paşa, Batılılaşmanın devlet eliyle resmen başlatıldığı Tanzimat döneminde yetişmiş aydın devlet adamlarımızdandır. Bu dönemin Batıyı mikyas alan eğitim tezgâhında, biraz da özel gayretlerle, çabalarla yetişmiştir Ziya Paşa. Bu süreçte, Cumhuriyete kadar, hem Batı tarzı eğitim hem de din ilimleri ağırlıklı klasik eğitim birlikte devam etmiştir. İki kaynaktan da beslenebilmeyi başaran Ziya paşalar gibi aydınlarımız ve devlet adamlarımız da bu sayede yetişmiştir.

Abdülhamit ile eğitimde Batı kaynakları sonuna kadar açılıp klasik kaynaklar yavaş yavaş kısılırken, Cumhuriyetin tevhid-i tedrisatıyla klasik eğitim tamamen bitirilip Batı tarzı tek tip eğitime geçilmiştir. Alfabe değişikliğinin getirdiği geçmişle bağların inkıtaı düşünüldüğünde tek kaynaktan beslenme devamında, Tanzimat döneminin sonuç verdiği hem Doğu'yu hem Batı'yı doğru tahlil edip değerlendirecek kalitede nesil yetişmedi.

Aydın, bürokrat, devlet adamlığında -bazı istisnalar dışında- Tanzimat dönemi bereketine ulaşamadık. Ancak dönemin sonunda estirilen ittihat ve terakki yıkıcı rüzgârı bu insanların çoğunu kendi kabuğuna çekilmek zorunda bırakırken biraz daha aktif olan Ziya Paşa gibileri ancak İstanbul dışında üst düzey memuriyet görevinde kalabilmişlerdir.

Yeni Osmanlılar olarak bilinen grubun öncülerinden olan Ziya Paşa, Batı'yı farklı ve makul

okumasından olsa gerek bir süre sonra başta Namık Kemal olmak üzere diğerleriyle pek anlaşmaz. Uygulamada yapılan yanlışlardan dolayı uzun süre basın yoluyla hükümet aleyhtarlığı yapar. O günün başbakanı konumundaki Ali Paşa'ya hicviyeler düzer. Bir münevver olarak bir başbakanı eleştirebiliyordu. Elbet bir süre sonra bunun getireceği töhmete de katlanmak zorunda kalacaktı. Abdülhamit'in anayasa hazırlama komisyonunda yer aldı. Eleştirel yaklaşımı, devlet idaresinin onu hep İstanbul'dan uzaklaştırıp ancak yine de üst düzey memuriyetler vermesini sonuç kılmıştır.

"Terci-i Bend" ve "Terkâb-i Bend" isimli eserleri yaratılış ve hayat üzerine metafizik değerlendirme ve eleştiridir. O gün kullanılan dilin ağırlığından şikâyetçi olmakla birlikte "Mukaddime-i Harabat" başlıklı yazısında divan edebiyatının öneminden bahsederek diğer Yeni Osmanlılardan farklılığını, Doğu'yu ve Batı'yı farklı okuduğunu gösterir. Bizce Ziya Paşa o günden günümüzü, Doğu'yu ve Batı'yı en doğru okuyan münevverlerimizdendir. Namık Kemal'le de bu yaklaşımından dolayı ayrılmıştır yolları. Namık Kemal, tamamen Batı'yı öne çıkarıp heyecanla yüceltirken bir anlamda gelenek diyebileceğimiz geçmişe sırtını dönüyordu. Oysa Ziya Paşa, Doğu-Batı sarmalında süreci doğru görmüş; klasik kaynaklara sahip çıkarken aksayan yönlerini de tenkit etmiştir. Divan şiirini sahiplenirken dilin ağırlığını rahat bir şekilde eleştirmiştir. Bir devlet adamı olması açısından bürokrasinin işleyişindeki yanlışları görüp olumlu eleştirilerde bulunarak Batı hayranlığından, Batı bürokratik sistemini olduğu gibi getirmek isteyenlerden makul olarak ayrılmıştır. "Şiir ve İnşa" makalesinde divan şiirinin yanı sıra özellikle adli bürokraside kullanılan, bürokratların kendilerinin bile anlamadığı ağır dili ve buna bağlı olarak vatandaşın mağduriyetlerini ve devletin farkında olmadan vatandaşa yaptığı sultayı eleştirir.

Ziya Paşa'nın dilinden o günün acı gerçeklerinin ifadesi:

"Ceza kanunnamesi öyle eksik ifadelî, zor anlaşılır ve ol surette zor anlaşılır ki meclisler ve mahkemeler gördükleri davayı yaş deri gibi çekişirmeye

ve ekseriya haksız, yanlış hükmetmeye mecbur olurlar. Ama suret-i dâva bentlerin hiçbirine ıyduurulmaz ise yalnız ibarece vecb-i münaşeret kâfiyet eder. Mesela bir adam zamparalıktan tutulup istintak edilirken hanenin duvarından aşırıp girdiğini itiraf eder. Buna dair Kanunname bir bend-i sarîh olmadığından mücerret haneye girmek hakkında olan bent tatbik olunup gider. Meclis veya Divan-ı Ahkâm (bugünkü temyiz mahkemesini karşılayan teşekkül) ise mahallinde davanın suret-i vukuuna vâkıf olmayıp gelen mazbata üzerine hükmü tasdik ettiğinden ve mahalli mazbataları ise çeşitli maksat ve garazlar üzerine ek yazıldığından mesela hakikatte üç ay hapis kâfiyet edecek bir biçarenin on sene küreğe konulduğu ve on sene küreğe gidecek bir canının üç ay hapis ile kurtarıldığı çok olağandır. Aynı şekilde istintaklarda (sorgulamalarda) dahi hâl böyledir. İstintak olunan biçare derdini bildiği lisanla söylerken müstantik efendi "olduğundan" lafzına aşağıda bir de "bulduğundan" ve "olmakla, bulunmakla" gibi bir rabita döşenip ötekinin biç lisanından sudûr etmeyen birtakım ibareleri cebinden yazar ve sonra cömertlik ederse bir kere de yüzüne karşı okur ve "bunu sen söylemedin mi, getir ver, yok ise parmağımı bas" der. İstintak olunan adam okunan şeyi Arapça gibi dinleyip bir şey anlamadan yalnız efendiyi gücendirmeyim itikadıyla mübrüni ya parmağımı basar. İşte bu istintaknamu gâb olur ki biçarenin idamına kadar sebep olur, belki onun dediği yolda yazılrsa kurtulmak ihtimali olur."

Doğu'yu ve Batı'yı doğru okuyabilecek; kendi kültürünün, değerlerinin, geleneklerinin eksiklerini eleştirmekle birlikte kültür ve değerler kaynağına sahip çıkabilecek pek az insanımız çıktı. Cumhuriyetle birlikte bu doğru yaklaşım neredeyse kurudu. Tanzimat dönemi, en azından Ziya paşalar gibilerini yetiştirdi.

Bugün hâlâ yerli yerine oturtamadığımız Doğu-Batı, İslam-Kâfir sarmalında anbean acilen Ziya paşalara; hariciyede hazır cevaplılığı, doğru değerlendirmeleri ve teşhisleriyle Fuat paşalara çok ihtiyacımız var.

AHLAK KAVRAMI

Bedrettin KELEŞTİMUR

Dün de bugün de muhtaç olduğumuz,
yarın da muhtaç olacağımız kavramlar
vardır.

Bu kavramlar nelerdir?

Hak, hukuk, adalet, doğruluk ve güzel ahlak.

Hz. Ebubekir (ra)'in lakabı, "sıddıktır"

"Sadakatin (doğruluğun) abide şahsiyeti"

Hz. Ömer (ra)'in lakabı, "Faruk"

Faruk, "Hak ile batıl ayıran" anlamına geliyor!

Sahabenin her biri, yüksek ilim ve ahlak sahibi
insanlar!

***

Ahlak sözlükte, "Huy, karakter, miizaç, karakter,
tabiat" anlamlarına gelmektedir.

A. F. Başgil Hoca ne diyor: "Herkesçe beğenilen
asıl güzelliğe ahlak güzelliğidir, çünkü ahlakı güzel insan
her yaşta güzeldir." (Gençlerle Başbaşa)

Allah'ın Resul'ü buyuruyorlar: "Ben güzel ahlakı
tamamlamak üzere gönderildim."

İşte, her birimizin imrenerek istediğimiz ahlak
budur!

Güzel ahlak sahibi olmak "olmazsa
olmazımızdır."

Böyle bir ahlaki çerçevede "bizi biz yapacak"

Bir zincirin halkaları gibi birbirine bağlı
mükemmel değerler vardır!

Bu milletin ihtişamlı tarihinde "o değerleri" kendi
cemiyet hayatı içerisinde bina ediş,

Onunla hayatını şekillendiriş vardır.

***

Müslüman, "Kendisinden emin olunan/güvenilir
kişi" çerçevesinde tarif edilir.

"Ne zulüm ediniz, ne de zulme uğrayınız."

Mükemmel bir çerçeve!

İnsana, onun hakkına ve hukukuna saygılı bir
bakış...

Bu bakışta,

Öfke, kin, nefret, haset gibi insanı içten içe
kemiren o katı hasletler yok!

Bir şiirimizde ne diyoruz:

"Dışı içine esir

İçi dışına hâkim"

Korku vicdana tesir

Sengi illete bekim

Şiirden taşan nesir

Mısralar asıl rakim

Payda da ortak kesir

Ortak gayeye hâkim

Gölgeler mi bize sır

Aynaya düşmüş resim"

Hz. Mevlana ne diyor: "Testinin içinde ne varsa,
dışına da o sızar."

***

Sosyal bir kirlenme ile karşı karşıya
bulunuyoruz!

Yoksa bu toplumun rağbetleri mi değişti
diyoruz!

İnsan ve insan ilişkilerinde,

İnsan ve çevre ilişkilerinde,

İnsan ve cemiyet ilişkilerinde,

Yaşadığımız sıkıntılar,

Bunların kaynakları nelerdir?

Yanlıları, 'dışımızda/ dışarıda' aramayacağız!

Kendi içimizde arayacağız!

Kendimize, 'ayar' vereceğiz!

Bir Müslüman'ın hayatı/hayat kapısı;

Bütün kötülöklere/fenâlıklara kilitlidir.

Bütün mesele nedir?

O kilidin nasıl kırıldığıdır?

***

Lokman Hekim'in evladına,

Şeyh Edebalı'nın Osman Gazi'ye nasihatini,

Dinlediniz mi?

Derviş Yunus'un,

Taptuk'un kapısındaki 'edebini'

Bütün bunlar, hayatın kendisidir!

Kur'an ne diyor:

"Ey iman edenler! Allah'ı çokça zikredin!"

"Ve onu sabah akşam (beş vakit namazda) tesbih edin!"

"O sizi karanlıklardan nura çıkarmak için üzerinize rahmet edendir;

Melekleri de (sizin için mağfiret diler)!

Çünkü (O) müminlere karşı çok merhametlidir."

(Ahzab, 41- 43)

Bir söz vardır: "Halk içerisinde, Hak'la birlikte olmak."

Ayet: "Mubakkak ki biz emaneti göklere, yere ve dağlara arz ettik de (onlar) onu yüklenmekten çekindiler ve ondan korktular; insan ise onu yükleniverdi. Doğrusu o çok zalim, çok cabildir." (Ahzab, 72)

Bu ayeti, 'tefekür etmek'

İnsana, 'varlık sebebini' hatırlatıyor!

Bir çağrı var: "Yaratılışın gayesini bil!"

Ve "Kendin ol!"

****

Konumuzla ilgili birkaç dörtlüğümüz:

"İki kavram; özenmek ve kıskanmak

Birinde güzeli hayırla anmak

Dağlar gibi sabit, içinde abenç

Diğerinde nefsinin sultan sanmak"

***

"İnsan, insanın kurdudur" denildi

Öfke, şeytanın yurdudur denildi

Nefsine hâkim, öfkesini yenen;

Zafer kazanmış ordudur denildi!

***

Yükselmek, ne dalsız ne budaksız olur

Yükselmek, ne kolsuz ne kanatsız olur

Ümitler fıskırır dalgalar kadar sert

Yükselmek, ne alsız, ne yüreksiz olur

***

Geciken adalet, adaletsizliğin kendisi

Cürmümeşhut cinayet, sahipsizliğin kendisi

Ayak sesleri soluklarıyla uzaklaşmada,

Gel gör ki kaldırımlar takipsizliğin kendisi"

***

Medeniyet içinden harsı alın

Sadece enkaz kalır, himayesiz!

Asrımız adalet çehresine bakın

Kuvvete esir düşmüş, çaresiz... .

***

"Alnın açık, başın dik olmalı." bütün ömrün

Hakk'a eğik, halka tevazu içinde görün

Ne makamdır, ne mevki insana değer veren,

Güzel ahlak elbisen olsun, takvayla örtün."

***

Yahya Kemal Beyatlı,

"Eski cemiyetin ruhu aşkı;

Şairleri aşka ve aşkın tecellileri olan şevke ve hasrete tad verdiler" der.

O ruh, hayatı güzelleştirmiştir.

O ruh, eşyaya ve onun tecellilerine bir asli gaye ile bakmıştır.

"Dil, dürist olunca vücudun bütün azaları da dürist olur"

Düsturu hayatı mükemmelleştirmiştir.

Yunus'un "Yaratılma severiz, yaratandan ötürü" sözünde

"yetmiş iki millete aynı gözle bakan" sevgi derinliği vardır.

***

Ah, Şu Taassup Yok mu?

Ah, şu taassup yok mu?

Gaflet boyası!

İçimizdeki yıkılası put... .

Sevgsizlik, bilgisizlikle birleşirse ne olur?

Karşınıza sadece seviyesizlik mi çıkar?

Sizi ve bütün dünyanızı, bombardımana tutanlar... .

Mehmet Kaplan, taassup hakkında ne diyor:

"Dinsizlikten fazla dinin aleyhindedir, zira kendini din gibi gösterir.

Sanıldığı gibi cebalet değil, hür düşünceye sahip olmayıştır."

Adına kâh 'nankör' derler, kâh 'gafil ve bedbâh' derler! ☞

Son, Şairler Sultanı Necip Fazıl Kısakürek diyor ki:

“Türk, bizim nazarıımızda, belli başlı bir inanış, bağlanmış, düşünüş, sezgiş, hatırlayış, duyuş, davranış ve bildiriş hususiyetleri içinde belli başlı bir iman, mukaddesat, tefekkür, tabassüs, hayal, hatıra, meşrep, eda ve lisan birliğinin ördüğü tek nüshalı ve şahsiyetli bir ruh nescinden ibarettir; mutlak ve müstakil bir vâhit temsil eden bu ruh nescinin zarfı da Anadolu’dur.

Ya şu boyuna Türk ruhu, Türk ruhu dediğimiz şey nedir ki? Türk ruhu dediğimiz şey, iki vahidin mecmuundan ibarettir: Biri, onu kendi dışında olduran, öbürü de bu olan şeyi kendi içinde renklendiren, şekillendiren, seslendiren, kokulandıran, iklimlendiren iki vâhit... Vahitlerden ilki, Türk’ün duygu ve düşünce mibrakında pırıldayıcı mutlak ve müstakil iman ışığı, ikincisi de bu ışık etrafında, hususi ve mahalli, bütün bir tabassüs ve tefekkür seçiyesidir.

Vahitlerden ilki, ırk ve kavim seviyesinin üstünde, bütün insanlar çapında ve hâkim; öbürü de yalnız ırk ve kavim kadrosunda ve tâbidir.

...İşte bizim milliyetçiliğimizi; İslâm’a bağlı Türk ruhunun, bu mutlak kadro içinde Türk duygu ve düşünce hususiyetlerinin milliyetçiliği! Ve işte cihan ölçüsünde milliyetçilik!” (Kısakürek 1976: 356-357).

Necip Fazıl’da Türk, apayrı manalarla yüklü engin bir edâ taşır:

“Keyfiyet zamanın, kemiyet de mekânın ressamı olduğuna göre, ruh ve maddeyi birbiri içinde erginleştiren keyfiyetçiliğimizin, ruh ve madde kutupları arasında attığı büyük âhenk köprüsü, saf şiir, saf ilim, saf fikir ve her şeyde saf ve hakikâyi gösteren bayraklarla donatılmıştır.

Arap atı, İngiliz kumaşı, İsviçre saati,

Alman piyanosu, Acem balası kendi âleminde neyse; nefâsette Türk tütününü, kıymette Türk parası, nizamda Türk ordusu, güzellikte Türk kadını, sağlamlıkta Türk erkeği, sistemde Türk idaresi, incelikte Türk politikası, usûlde Türk mektebi, gerçeklikte Türk ilmi, derinlikte Türk tefekkürü, safiyette Türk sanatı, imanda Türk ruhu ve her şeyde ve her şubede Türk varlığı o olmalıdır. Gaye budur. İşte, ana hedefleriyle, her unsuru tecritlerin en meçbul iklimlerinden avlanıp teşhislerin en malûm yuvalarına oturtulan keyfiyetçilik davamız.” (Kısakürek 1976: 350)

İşte “Türk duygu ve düşünce hususiyetleri, Türk tütününü, Türk parası, Türk ordusu, Türk kadını, Türk erkeği, Türk idaresi, Türk politikası, Türk mektebi, Türk ilmi, Türk tefekkürü, Türk sanatı ve Türk ruhu”ndan “Türk varlığı”nda toplaşan “millî birlik” ülküsünün ana hatları!

Biz devam edelim: Türk bayrağı, Türk edebiyatı, Türk şiiri, Türk kültürü, Türk tarihi, Türk mimarisi, Türk yurdu, Türk ocağı, Türk müziği, Türk güreşi, Türk dili...

Hepsi; Türk ruhunu ve Türk varlığını meydana getiren unsurlar olarak herkes tarafından ihtimamla korunması ve geliştirilmesi gereken bir ana başlık!

HÜZÜN YAPRAĞINDAN BİRKAÇ SATIR

Ne sesi var, avlalarda kekligin
-Sanki kendi yurdum bana yabancı-
Ne de ıtrı, şu dağlarda kekiğın.

Nakışlar ağlıyor duvar taşında
-Güzellik hissini kuşatmış sancı-
Menkıbeler dindi ocak başında.

Nefsine har verir nice külhancı
Sanki kendi yurdum bana yabancı.

Önder ÇAĞIRAN

Sevgili Güzide Taranoglu Hanımefendi'yi uğurladık... Çiçekli, ışıklı, umutlu ve aşk dolu bir kadına: Toprak Ana'ya...

O gün, okuduğum lisenin koridorlarında sevinçli bir telaş vardı. Lacivert jilelerimizin içinde en beyaz hâliyle göz kamaştırıcı gömleklerimiz, yandan iki örgü yapılmış saçlarımızla, bütün kızlar okulun konferans salonunu düzenlemeye çalışıyor, sahneyi çiçeklerle mumlarla süslüyorduk. Eee kolay değildi: Türkiye'nin ünlü kadın şairlerinden Güzide Gülpinar Taranoglu Hanımefendi okulumuza gelecekti, *Gülpinar* dergisi için düzenlediği "ANA" konulu şiir ve şiir yorumlama yarışması biraz sonra bu salonda yapılacaktı. İçlerinde benim de olduğum on kız öğrenci, yarışmanın finaline kalmıştık. Her birimiz değişik sınıfların edebiyat öğrencileriydik. Üstelik de edebiyat kulübünün üyeleriydik. Aramızda katıksız bir dostluk ve tatlı bir rekabet hüküm sürüyordu. Öğretmenlerimiz bizleri günler boyu çalıştırmış, güzel şiir okumamız konusunda bütün bildiklerini öğretmişlerdi. O günlerde Ankara'da böyle etkinlikler çok önemliydi. Millî eğitim müdürü ve birçok eğitim görevlisi, bu gibi faaliyetlerde hazır bulunurlardı. Hatta okulumuza birçok Bakanın gelip gitmişliği de vardı. Başkent'in en seçkin kız liselerinden Zübeyde Hanım Kız Meslek Lisesi kendi alanında bir yıldız gibi parlıyordu.

Ben derslerinde başarılı ve okulun ilk edebiyat gazetesini çıkarma fikrini oluşturmuş, bunu da başarmış bir öğrenci olarak, öğretmenlerim tarafından çok sevilirdim. Bir şansım daha vardı: Üst koşumuz Ankara Sanat Tiyatrosunun müdürüydü. Bu yüzden her tiyatro oyununu galasında seyretme ayrıcalığımız olurdu. Aygün amcaya yarışmadan bahsedince sağ olsun AST'a davet etmiş ve oyuncuların birinden bana bir müddet düzgün telaffuz, artikülasyon, sesi ve diyaframı kullanma dersleri aldirmıştı. Bu yüzden yarışmada çok şansım olduğunu düşünüyordum. Neyse, öğleden sonra artık salon hazırlanmış bütün öğrenciler tıklım tıklım salonu doldurmuştu. Hepimiz protokolün yerini almasını bekliyorduk. İçeriye önce o girdi.... Upuzun boyu, görülesi endamı, anlamlı gözleriyle önüm-

den süzülüp giden bu Tanrıçayı büyülenmiş gibi izliyordum. Müdürümüzün ve protokolün konuşmalarından sonra sahneye Güzide Hanımefendi'yi davet ettiler. Sarımsı krem renk saten elbisesinin üzerindeki bordo çiçekler, o hareket ettikçe sanki uçup avuçlarıma dökülecek gibi canlıydı. Altın sarısı saçlarının çevrelediği güzel yüzünde, yaptığı işe ve sanatına duyduğu büyük saygının pırıltısı yansiyordu. Yumuşacık nağmelerle bezelenen bir su misali kalplerimize damlayan sesiyle hepimize şiiri anlattı, hayatı anlattı, bakışımıza hedefler koydu. Sonra da havada uçuşan kelebekler misali rengârenk ve güzel şiirlerini mısra mısra bizlere armağan etti. O gün sahneden kalbime akan bu özel kadın, hayatımın bundan sonraki günlerinde gözümün önünden gitmeyecek bir model yaratmıştı bana... Finale kalan on öğrenci, jürinin sahnede yerini almasından sonra tek tek şiirlerini okumaya başladı. Ben sekizinci sıradaydım. Kalbim deli gibi çarpıyor, gözlerim kararıyordu. Arkadaşlarımdan kimi çok bağırarak kimi çok acele kimi de çok vurgulu bir şekilde yorumlarını yaptıktan sonra sıra bana geldiğinde bacaklarım titreyerek o saygın jürinin önüne çıktım. O kadar heyecanlıydım ki bir türlü ilk kelime dudaklarımdan arasından çıkmıyordu. Bir anda gözüm Güzide Hanımefendi'ye takıldı. Yüzüne yayılan geniş tebessümüyle gözlerimin içine bakarak sakin olmamı işaret etti. O anda bütün öğrendiklerim hafızamdan çıkıp dudaklarımdan dökülmeye başladı. Artık ben, yemyeşil ormanların üzerinden uçan bir kuş, tepelerden gürüldeyerek akan bir çağlayan, engin denizlerin kıyılarına vuran minik dalgalarındaki bir köpüktüm... Söylediğim kelimeler sanki kanatlanarak benden ayrılıyor, sonra da Ankara'nın üzerinde dans ederek nazlı nazlı uzaklaşıyorlardı. Dört dakikalık şiirimi bitirdiğimde gözlerimi kapamış olduğumu fark ettim. Açtığımda karşımda salt bir gerçeklikle öğretmenlerim arkadaşlarımdan, müdürümüz ve protokoldeki büyüklerimiz duruyordu. Hepsinin de şaşkınlık ve hayranlıkla bana baktıklarını gördüm. Birkaç saniyelik sessizlikten sonra, salon alkıştan ve tezahürattan yıkılıyordu. Başımı

çevirdiğimde sarı saçlarının çevrelediği o buğulu gözlerindeki bakışı fark ettim. Beni beğenmişti... Beni beğenmişti... Artık hiç bir şeyin, hatta yarışmayı kazanmamın bile önemi yoktu... Güzide Taranoğlu beni beğenmişti. O gün yarışmayı kazandığımda bana ödülümü verirken dedi ki: *"Başarılı bir kız çocuğusun. İleride çok iyi bir şair olacaksın. Şiir yazmayı bırakma, şiirleriyle insanların kalbine giden yolu bulacağımı biliyorum. İstiyorum ki o yolda seninle beraber yürüyen birçok kızımız olsun..."*

Ben bu sözleri hiç unutmadım. Yıllar boyunca şiir için çok çok çalıştım. Hayatımın her döneminde kadın şairlerimizin ön plana çıkması, kendi sanatları adına fırsat eşitliğini yakalamaları ve ülkemizde kadın şairlerin çoğalması amacıyla çalışmalar yaptım. Türkiye'nin batısından doğusuna birçok okulda programlar, yarışmalar, konferanslar düzenleyerek çocuklarımızın -özellikle de kızlarımızın- içindeki şairi tanımalarına ve ortaya çıkartmalarına destek oldum. Hâlâ bu amaç doğrultusunda çalışmalar yapıyorum.

Biliyor musunuz yıllar, yıllar sonra bir gün, Ankara'nın en eski semtlerinden Bahçelî'de bulunan evinde hasta, yorgun ama hâlâ bir yıldız gibi ışıltılı parlayan bu muhteşem kadına kurumum İlesam'ın *"Hayat Boyu Üstün Başarı Ödülü"*nü vermeyi Allah bana nasip etti. Hayatımdaki ilk ödülü ellerinden aldığı hocamın, yıllar sonra bu ödülü de benim ellerimden alması gurur vericiydi. O gün kendisine lisedeki yarışma gününü, bana nasıl güç verdiğini ve onunla ilgili duygularımı anlattığımda çok sevindi. Gözlerinde iki damla yaş parlarken *"Demek amacıma ulaşmışım. Ne mutlu bana... Yaptıklarım yerini bulmuş, bundan büyük ödül olur mu?"* dedi.

Şimdi, sahneye her çıkışımda, elime mikrofonu her alışımında, gözlerimin önünden kuğu gibi kayıp geçen o muhteşem kadını hatırlıyorum: Yüreğime su gibi damlayan sesi ve etrafımı nurlu bir hale gibi sarıveren ışığıyla kalbimde unutulmaz izler bırakan Güzide Hanımefendi'yi...

Biliyorum, o şimdi yokluğuna bir türlü alışamadığı ve her an kavuşma hasretiyle yanıp tutuştuğu, dudaklarından son anına kadar düşürmediği tek aşkının, *"sevgilim"* diye andığı eşinin yanında...

Seni unutmayacağız Toprak Ana... Güle güle...

GELEMİYORUM

Yüreğime çökmüş hazan mevsimi
Ömür nerde biter bilemiyorum.
Kimseler işitmez cılız sesimi
Seni de kalbimden silemiyorum

Dağlar mihman etmez beni bu gece
Bir soranım yok ki ahvalim nice?
Çözmeye çalıştım zor bir bilmece,
Bu nasıl kadermiş gülemiyorum.

Aradım taradım, görünmez izin
Vuslatın isterim vermezsin izin.
Bu kadar cefayla çekilmez nazın...
Beni zorda koydun kalamıyorum.
Dostunu terk edip gitme düşmana
Sevdiğini göster bağrın aç bana
Olsaydık ne olur senle can cana
Bundan başka dilek dilemiyorum.

Demedin ki bir gün *"Sevdim ben seni."*
Çok yordun, yıprattın sevdiğim beni...
Kabullenip kaptım bütün çileni
Sana kıyamadım, bölemiyorum...
Lâl oldu da dilim suskunum şimdi
Cümle derdin gelip, omzuma bindi.
Senin gönlün gurbet eli beğendi
Ben slayı sevdim, *gelemiyorum.*

Ahmet KARAASLAN

GÜNBEĞÜN DERDİM ARTAR

Şarkıların hüznünü, dinlemem hiç boş yere,
Bir köşeye çekilir, ah çekerim içimden.
Ne hastayım, ne sağım, müptelayım ben yâre,
Günbegün derdim artar, yaralandım gönülden.

Bu şehrin, bu hayatın, kapıldım girdabına,
Bir görüşte vuruldum, bu kentın mehtabına.
Kader diye katlandım, aşkım ıstırabına,
Günbegün hicran artar, yaralandım gönülden.

Köksal GÜNDOĞDU

Her yıl “Dil Bayramı” kapsamında düzenlenen konferanslara, bilgi şölenlerine gereken ilginin gösterilmemesi, dilimizin ne kadar sahipsiz olduğunun bir göstergesidir. Bir milleti ayakta tutan, onun birliğini ve beraberliğini sağlayan unsurların başında dil birliği gelir. Dil birliğini bozmaya yönelik çabalar ne yazık ki son zamanlarda artmıştır. Türkiye, birçok tehdidin yanında, dil konusunda da tehditle karşı karşıyadır. Her ülkenin resmî bir dili vardır. Bir ülkede iki ayrı dil, iki ayrı bayrak olmaz. Türkiye’nin resmî dili Türkçe, bayrağı da Türk bayrağıdır. Dil birliği ve bayrak birliği millet olmanın bir gereğidir.

Bakin! İkinci dil çığırkanlarının milletimizi ayırmak ve etnik gruplaşmaların önünü açmak üzere, tezgâhladığı tehlikelerle dolu sürecin önce dilimizi zayıflatmak, arkasından milletimizi oluşturan fertler arasında kuşku ve güvensizliği yaymak gibi bir amacı vardır. Oysa alfabeyle yeni kelimelerin girmesi tartışmalarıyla anayasada teminat altına alınmasına rağmen eğitim ve öğretimde Türkçeden başka dillerin kullanılmaya başlamasıyla Kürtçenin resmî dil olarak kabul edilmesi talepleri de hız kazandı.

Millî şuurun oluşması, ortak bir mensubiyet bilincinin gelişmesinde en büyük katkıyı sağlayan dil, millet fertleri arasında doğabilecek ayrışmanın ideal ve ülkülerde yaşanabilecek bir kopmanın karşısındaki en temel güvencedir. Millî kimliğin yıkılmasına, millî bilincin yok edilmesine, millet olma şuurunun aşındırılmasına, dil tartışmaya açılarak ulaşılmak isteniyor. Oysa Türkçe, her soruna karşı birleştiğimiz, bir araya geldiğimiz kültürel bir hazinedir.

Milletin özü dildir. Bu bizim Anadolu’daki birlik ve beraberliğimizin özüdür, köküdür. Bir kişinin soyu, aşireti, ırkı ve etnik kimliği farklı olsa da bugün herkes ana dilini rahatlıkla konuşabiliyor. Hatta birçok eğitim kurumunda Kürtçe dâhil bazı ana dillerde ders bile veriliyor. Ancak millet olarak hepimiz, ortak dilin etrafında birlik ve beraberlik kurmuşuz, kurmalıyız. Onu sahiplenmek herkesin görevi olmalıdır. Bu anlayış, ülke için en büyük değerdir.

Devletin görevi; resmî dilini herkese öğretmek, anlatmak ve onun gelişip, güçlenmesine yardımcı olmaktır. Devlet, bir başka dili kabul ederek ana dil

diyerek devletin resmî diline rakip gösterme adına gayret gösterme konumunda değildir, olmamalıdır.

Bilinmesi gereken temel; dilin milletlerarası bir medeniyet köprüsü olduğudur. Diline sahip çıkan toplumlar, dillerini öğrendikleri, öğrettikleri ve konuştukları sürece değer yargılarını, tarihlerini, kültürlerini, muhafaza etmiş ve hayatını korumuş olur.

Dünyadaki hâkim dillere bakıldığında bu açık görülmektedir. En baskın dillerden biri olan İngilizcenin hemen bütün ülkelerde kullanıldığını herkes bilir ve az ya da çok konuşur. İngilizceyi konuşurken elbet İngiliz kültürü de yaşatılmış oluyor.

Televizyon kanallarından tutun da gazete ve dergilere kadar her türlü iletişim aracında program isimleri çoğu zaman uydurma kelimelerden oluşuyor. Canlı yayınlarda iki lafı bir araya getiremeyen, basit bir cümleyi bile hatasız kurabilmekten aciz insanlar program sunuyor, haber spikerliği yapıyor. Doğru, işlek ve düzgün bir Türkçeyle konuşma kaygısı taşımayan insanlar, sağda solda duydukları ve günün moda kelimelerini yanlış şekliyle kullanmakta hiçbir sakınca görmüyorlar. Bu çevrede sözüm ona, güzel Türkçe konuştuklarını zannediyorlar.

Türkçemizin göz göre katledilmesine seyirci kalmamalıyız. Dört kıtada hükmettiğimiz yüzyıllar boyunca bir dünya dili olmuş güzel Türkçemize milletçe sahip çıkmalıyız. Bu sahiplenme sözde değil, özde olmalıdır.

Bugün Türkiye öyle bir noktaya geldi ki sadece Türkçeyle değil, T.C. ile bayrakla, Atatürk’le sorunu olanlar, bunu açıkça dillendirmeye başladılar. Bunun ne anlama geldiğini herkes biliyor. Ancak şunu unutuyorlar. Bugüne kadar Türkiye Cumhuriyetini bölmeye hiç kimsenin gücü yetmemiştir, bundan sonra da yetmeyecektir. Bu millet ne ikinci bir bayrağı, ne de ikinci bir resmî dili asla kabul etmez.

Bu ülkenin kutsal değerleriyle uğraşmayı bırakın. Gelin hep birlikte özgürce, insanca, kardeşçe yaşamının mücadelesini verelim. Hep birlikte bu ülkeyi “ay yıldızlı bayrak” altında büyük bir bedel ödeyerek bugünlere getirmedik mi? O zaman bir başka bayrakta, ya da bir başka resmî dilde ısrar etmenin manası ne?

Serin havaya rağmen bulutlar gökyüzünde kabardıkça kabarıyordu. Fazla bir zaman geçmemiştir ki bulutlar güneşin diri ışıklarıyla birlikte parlamaya başlamıştı. Gün yüzüne yerleşen serinlik hafif de olsa yerini sıcak bir havaya bırakmıştı.

Nebatat canlanmaya başlamış, bozkırlar henüz yeni yeşilliklere bezenmişti. Kırlara yayılan yeşil bitki örtüsü insanın ruhunu diriltmeye yetiyor olmalıydı. Envai türde bitkiler arasında açılarak öbek öbek yayılan papatyalar güçlü ışınlarla daha bir güzel görünüyordu.

Genç öğretmen yanındaki meslektaşı bayana “Artık gidebiliriz” dedi ve öğrencilerle birlikte okulun bahçesinden çıkarak kırlara doğru yürümeye başladılar.

Etembağ yolunda az ileride bulunan ağaçlara kadar yürüdüler. Tarlaları geçerek geldikleri yer, adından da anlaşılacağı üzere bağlık bir alandı. Evvel zaman içinde buralarda bir tek bağ yokmuş. Yaşlıların da anlattığına göre bu alanda Etem adında biri, tarlasına bağ çubukları dikmiş. Buralardaki tarla sahipleri de bağ çubuklarını dikmeye başlamışlar. Tarlalarına birer ikişer de zerdali ağacı dikmeyi de ihmal etmemişler. Zamanla bu topraklar bağlarla kaplanmış. Rençperler o ciheti tarif ederken Etem’in bağını işaret etmişler bu sebeple de bu mevki, Etembağ adıyla anılır olmuş.

Geriye dönüp bakıldığında tek tük ağaçlar göze çarpıyordu. Etembağ’a gelindiğinde ise burası bir koruluğa benziyordu.

Öğrenciler, kendilerine sevgiyle gülümseyen kırlara bırakmışlardı. Etraflarındaki papatyaların ışıltısı çocukların yüzlerine vuruyordu. Bir süre papatyaları topladılar. Sonra da demet demet papatyalarla öğretmenlerinin etrafını sardılar.

Şerife öğretmen kendisine uzatılan papatyaları sevgiyle aldı. Çocuklarını sever gibi kokladı daha

sonra da çocukların oturmalarını işaret ettikten sonra anlatmaya başladı:

– Çocuklar gördüğünüz gibi çevremiz ilkbaharın muştusuyla yeşilleniyor. Mayıs ayının bu ilk haftasında kırlara çıkmak, çiçekler toplamak, gezmek ve bu kırların kokusunu doya doya hissetmek ne güzel bir duygudur. Bu duyguyla gönlümüz ferahlanır. Her yıl Hidrellez’de sizlerle kırlara açılacağız. Tabiatın nakşettiği bu güzel renkleri tekrar tekrar göreceğiz. Şimdi de kutlayacağımız Hidrellez ile ilgili bilgilerimizi bir kez daha hatırlayalım: Kurak yerlerin yeşillendiğini gören halk buradan Hızır geçmiştir, diye düşünmeye başlamış ve böylece Hızır ismi öne çıkmıştır. Bir ara bu genç yani Hızır, zamanın peygamberi İlyas Aleyhisselamla buluşur. Böylece İlyas Aleyhisselamla buluştuğu günü halk Hızır–İlyas buluşma günü olarak kabul edip isimlendirir. Sonraları bu isim Hıdırellez adına dönüşür.

Şerife öğretmenin konuşması bittiğinde çocuklar yanlarında getirdikleri çeşit çeşit yiyecekleri önlerine sermişlerdi. Bir yandan azıklarını yiyorlar bir yandan da öğretmenlerine “Öğretmenim buralara her gün gelelim olmaz mı?” diyorlardı.

Uzun Ali, Mustafa ve Zeynep’le birlikte oturuyordu. Yanlarında getirdikleri yiyecekleri beraberce yediler. Yemekten sonra da top oynadılar. Güldüler, neşelendiler ve güle oynaya evlerine geldiler. Bahar bayramı olarak gördükleri bu kır gezintisi çok iyi gelmiş olmalıydı. Hafta sonu köyün yakınında bulunan göletin bulunduğu yere gitmeye karar verdiler.

Uzun Ali’nin sözünü ettiği gölet ileride bulunan dereden sızarak yol bulup köy yakınında bir yerde toplanıyordu. Köylülerin ihtiyaçları için yol kenarından toprak almaları sonucu bu yer zamanla bir çanak hâlini almıştı. Yağmur yağınca dere yolundan akıp gelen sular gölet adı verilen çukur alanı dolduruyordu. Kuvvetli yağmur yağdığında bu gölet büyüyor, büyümekle kalmayıp sular bir ark

bularak köy içine doğru akıyordu.

Bir zamanlar günlerce yağmur yağmış, su arkını genişletmişti. Yolları bozulan köylüler bir araya gelerek sel sularının çevreye zarar vermemesi için kanalı genişletmişler ve böylece su taşkını önleme yoluna gitmişlerdi.

Şiddetli yağmurlar neticesinden dere boyundan gelen sular günlerce çağıldayarak akardı. Köylüler akşamüzeri kanal etrafına toplanırlar ovoidan dönen koyunlarını beklerlerdi. Koyun ve kuzuları kanaldan geçirmek bazen zorlaşırdı. Fakat insanı ıslatan yağmur çekilip de gökyüzünde oluşan eleğimsağmanın altında kucaklarında koyun ve kuzu melemeleri ile geçmek seyredene ayrı bir haz verirdi.

Hafta sonu nihayet gelmişti. Güneş kendi yüzünü göstermiş ve etrafa gülücükler dağıtıyordu. Uzun Ali, Mustafa, Zeynep ve yanlarına sonradan yolda takılan bir de Güdük Veli vardı. Dört kafadar ellerinde çıkınlarıyla kanal boyunu takip ederek gölete ulaştılar. Gölete geldiklerinde başka çocukların gölete girip çıktıklarını gördüler. Tümsek bir yerde bulunan igde ağacının altına oturdular, çıkınlarını açtılar ve karınlarını doyurdular. Bir süre gölete girip çıkan çocukları seyrettiler. Çocuklardan kimi göletten çıkıyor kimi de insanı yakmaya başlayan güneşin altında gölete dalıyordu.

Uzun Ali ayağa kalktı ve arkadaşlarına:

– Arkadaşlar ben fazla dayanamayacağım suya dalacağım.

Mustafa gölete giren bir grubu parmağıyla işaret ederek:

– Onlar çıksın da öyle girelim, diyordu ancak Uzun Ali arkadaşının sözünü dikkate almamıştı bile. Alelacele pantolonunu ve atletini üzerinden çıkarıp koşarak gölete atladı. Kollarını açarak göletin kıyısında yüzmeye başladı. Ellerini ayaklarını şapırdatarak yüzmenin hazzını alıyordu adeta. Biraz daha suda kaldıktan sonra arkadaşlarının da suya atlamadığını görünce kıyıya yanaştı, sudan çıktı ve igde ağacına doğru seğırtti:

– Neden gelmediniz? Ne güzel su, hem de ılık.

Mustafa suya girmekte tereddüt ediyordu. Kendisine suya girelim gibilerinden bakan Güdük Veli'ye, “*Siz girin*” dedi. Arkadaşlarının ısrarı üzerinde de:

– Zeynep'le burada oturup sizi seyredeceğim, dedi ve bütün ısrarlara rağmen oturduğu yerden kıpırdamadı. Neden sonra arkadaşları Mustafa'nın bir gün olsun yüzmediğini düşündüler. Mustafa cesareti kırık ve korkuyor olmalıydı. Arkadaşlarının kendine söylediği birçok sözü de duymazlıktan gelmişti.

Güdük Veli, Uzun Ali'nin ardından gölete daldı. İkisi de bir süre beraber yüzdüler. Daha sonra da başka yönlere doğru kulaç açtılar. Veli yüzdükçe yüzyordu. Göletteki çocuklar suyun orta yerine doğru yüzmeye cesaret edememelerine karşılık suyun derinliğine aldırış etmeden yüzyordu. Bir ara suya daldı, bir iki dakika geçince önce elleri sonra da başıyla kolları göründü. Bedeni yorulmuş suya karşı mukavemeti azalmıştı. Gölün ortasından ağır ağır attığı kulaçlarla kıyıya doğru süzüldü. Kıyıda ayağa kalkan Uzun Ali ise kendisini seyrediyordu. Yanına geldiğinde nefes nefeseydi.

– Ya Güdük ne iyi yüzdün öyle... Seyret bak bende senin gibi yüzeceğim.

Nefesini toparlamaya çalışan Güdük Veli:

– Bırak oğlum su derin. Hem sonra sen benim kadar yüzemezsin.

– Görürsün şimdi bak nasıl yüzeceğim, dedi ve hızla suya daldı. Kulaçları hızlandı, bir anda kendini göletin orta yerinde buldu. Fakat suyun derinliği karşısında gücünü kaybetmeye başladı. Uzun zayıf kolları suyun üzerinden çekilmeye başladı.

Gölün kenarında Uzun Ali'yi seyreden Zeynep Güdük Ali'ye adeta bağırarak:

– Güdük, Ali... Ali...

Güdük Veli bir Zeynep'e bir de Uzun Ali'ye baktı. Uzun Ali'nin suyun üzerinde sadece elleri görünüyordu. Hızla suya atladı ve var gücüyle

Uzun Ali'ye doğru kulaç attı.

Uzun Ali'nin artık parmakları da görünmüyordu. Sadece suyun altından su kabarcıkları görünüyordu. Güdük Ali, suya hızla daldı. Uzun Ali'yi takati tükenen kollarından kavradığı gibi su yüzüne çıkarmaya çalışıyordu. Fakat bunda muvaffak olmuyordu. Var gücüyle birkaç kez daha denedi, olmuyordu. Bu sırada yanında iki çocuk daha belirirdi ve kısa bir süre sonra kendilerini suyun üzerinde buldular. Kıyıya geldiklerinde yığılıp kalmışlardı. Kumsalın üzerine düşen Uzun Ali'nin gözleri kapanmış ve başı yere düşmüştü.

Uzun Ali'nin etrafını saran çocuklardan bir kısmı bağırmağa başlamıştı. İçlerinden ağlayanlar da bulunuyordu. Ne yaptılarsa Uzun Ali'yi kendine getirememişlerdi.

Güdük Veli bir anda Zeynep'le göz göze geldiğinde arkadaşının kendisine bazı işaretler yaptığını gördü.

Öğretmeninin derste anlattığı suni teneffüs hareketlerini hatırlamıştı.

– Açılın! diye bağırdı ve takati tükenen parmaklarıyla Uzun Ali'nin göğsüne dokundu. Masaj yapıyordu ancak bu hareketten bir sonuç alamamıştı. Daha sonra da suni teneffüsü denemeye başlamıştı. Fakat Uzun Ali boylu boyuna yatıyordu. Kısa bir süre sonra baygın gözlerinden biri hafifçe yukarı kalkmış ve tekrar kapanmıştı.

Pek fazla zaman geçmeden gölet ana baba yerine dönmüştü. Resmî bir araç olay yerine gelmiş ve Uzun Ali sedyeyle kaldırılarak Sağlık Ocağı'na götürülmüştü. Gökyüzü kararmaya başlamıştı. Ardı arkasına şimşekler çakıyordu. Çok geçmeden yağmur başlamıştı. Öyle şiddetli yağıyordu ki su kanalındaki suyun çağlıtısı Sağlık Ocağının yanına kadar geliyordu.

Öğretmen Şerife Hanım ağlamakta olan öğrencilerinin yanına geldi. Kendini suçlu hisseden Güdük Veli'yi bağrına basarak:

– Ağlama çocuğum önce Allah'ın sonra da senin sayende arkadaşın kurtulacak, diyordu.

BİR HABER, BİR ANI, BİR YORUM

Muhsin BOZKURT

Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, Kürtçe kökenli isimlere ilk kez vize verdi... Bu karar bağlayıcı örnek olacak... Bu karar çerçevesinde Arapça ve Farsça kökenli Mustafa, Hatice gibi isimlerde olduğu gibi, Kürtçe kökenli isimler de çocuklara verilebilecek...

“Kararın gerekçesinin, Medeni Kanun'a göre herkesin ismini seçme özgürlüğüne sahip olmasına dayandırılacağı belirtildi. Yargı çevrelerinde, Avrupa Birliği sürecinde bu kararın çok önem taşıdığı yorumu yapıldı.” (Oya Armutçu, Hürriyet, 5 Mart 2000)

Yirmi sene kadar önce Van Gölü'nün doğu kıyısında, meyve bahçeleri içine serpiştirilmiş evleriyle, çok şirin, yemyeşil bir köye pikniğe gitmiştik. Bahçesinde oturduğumuz evin çocukları, etrafımızda meraklı bakışlarla koşuşup duruyorlardı.

İlkokul öğrencisi olduğu her hâlden belli olan bir kız çocuğunu yanıma çağırıp ismini, yaşını, sınıfını sordum. Tertemiz bir İstanbul Türkçesiyle, tane tane konuşarak çok güzel cevaplar verdi. Konuşmasına hayran kalmıştım. Çünkü sırlı sırlı akan su misali, çok nezih konuşuyor, pırlı pırlı gözleriyle için için gülüyordu.

Bu yüzden, onu bu kıvama getirerek görevini hakkıyla ifa eden cumhuriyet öğretmenine içimden binlerce teşekkür etmiş, “*Sağ olası, var olası.*” demiştim. Fakat ismini sorduğumda cevap veriş, dikkatimi çekmişti: “*İsmim Zeynep ama bana ‘...’ derler.*” demişti. Ne Türkçeye, ne Arapçaya, ne de Farsçaya benziyordu. Belki, bunlardan birinin mahallileşmiş bir telaffuzundan ibaret olduğu anlaşılan garip bir isimdi.

Yanında aynı yaştaki oğlan çocuğuna da adını sorunca o da “*İsmim Ali ama bana da ‘...’ derler.*” diye yanıt vermesi beni çok şaşırtmıştı. Şimdi anlıyorum ki meğer ben o zaman, Van yöresinde “*Gizli isimlendirme faaliyeti!*” diyebileceğim bir uygulamaya belki de yapılanmaya -hasbelkader- şahit olmuşum.

Şimdi ise demek ki gizli bir el, el altından onla-

ra farklı bir kavim olduklarını ve başka adlar taşımaları gerektiğini yerleştirmeye çalışıyor, hatta bu hususta baskı bile yapıyordu, diye düşünüyorum.

Bence bu uygulama, sırf halkın kafasından çıkacak bir şey değildi. Zaten olamazdı da. Zira buna ne gerek ne de ihtiyaç vardı. Nitekim sonradan, o yöre halkının özbeöz Türk olduklarını, bizzat bölge insanının ağzından dinleyerek öğrenecektim.

Helsinki zirvesinden sonra yapılan çıkışlar, devletin tahammül sınırını yoklamalar ve içimizdeki bazı gafillere gelen cesaret, bir gazete haberi ile beni çok derinlere daldırmıştı. Emin olun, durup dururken gizli bir teşvik ve destek olmadan bir vatandaşımızın kızına verdiği, on üç asırdır hepimizin kullandığı İslamî bir ismi hem de aziz peygamberimizin pak zevcesinin adını, kızından çekip almak istemesini -inanın- bir türlü havsalam almamıştı. Vatandaşımız bu girişimi, öyle görünüyor ki istemeyerek yapmıştı. Gizli bir el marifetiyle ve -sanırım- zorlama neticesinde attığı talihsiz bir adım olsa gerekti.

Zamanlama üstünde de durmak lazım. Niye o zaman? Dayandırılan anayasa ve kanun maddeleri, daha önceleri yok muydu? Kimse bunu bilip akıl edemedi mi? Oysa bu maddelerin tek başına değil, diğerleriyle uyum içinde ele alınması gerekmez mi? Çünkü bir maddenin zatında ve tek başına doğru olması başka; muktezayı hâle binaen yani zaman ve zemini hesaba katarak uygun görülmesi daha başka bir şey.

Maalesef bazı aydınlarımız soyut düşünüyorlar. Sadece nefsülemr yani işin zatı bakımından fikir yürütüyorlar. Fakat meselenin bir de kendi şartları içinde değerlendirilmesi var. İşte onu ihmal ediyor, hiç mi hiç hesaba katmıyorlar! Hâlbuki anayasa ve kanunların her maddesi birbirine ters düşmeyecek şekilde ve ancak birbirini destekler mahiyette ve yekdiğerine açıklık getirecek surette ele alınmalıdır.

Bu beyler, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası üçüncü maddesinin *Türkiye Devleti'nin ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütün, dilinin de Türkçe olduğunu* bilmezler mi?

Bu aydınlar, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası beşinci maddesinin *Devlet'in temel amaç ve görevlerinin Türk milletinin bağımsızlığını ve bütünlüğünü, ülkenin bölünmezliğini, cumhuriyeti ve demokrasiyi korumak olduğundan* gafil midirler?

Bu beyefendiler, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası on birinci maddesinin *Anayasa hükümlerinin yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını ve diğer kuruluş ve kişileri bağlayan temel hukuk kuralları olduğunu* ve kanunların anayasaya aykırı olamayacağını akıl edemiyorlar mı?

Bu kişiler, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası on üçüncü maddesinin Devlet'in ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünün, millî egemenliğin, cumhuriyet'in, millî güvenliğin, kamu düzeninin, genel asayişin, kamu yararının, genel ahlâkın ve genel sağlığın korunması amacı ile ve ayrıca anayasanın ilgili maddelerinde öngörülen özel sebeplerle anayasanın sözüne ve ruhuna uygun olarak (ancak) kanunla sınırlanabileceğini hiç mi düşünmezler?

Yine bu şahıslar, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası on dördüncü maddesinin anayasada yer alan hak ve hürriyetlerden hiç birinin, Devlet'in ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmak, Türk Devleti ve cumhuriyetinin varlığını tehlikeye düşürmek, temel hak ve hürriyetleri yok etmek... amacıyla kullanılamayacağından habersiz midirler?

Üstelik bunlar, anayasanın hiçbir hükmünün, anayasada yer alan hak ve hürriyetleri yok etmeye yönelik bir faaliyette bulunma hakkını verir şekilde yorumlanamayacağını hiç mi hatırlamazlar?

Bu konuya sadece *"İnsanın en masum baklarından biri."* (Oktay Ekşi, Hürriyet, 5 Mart 2000) olarak bakılamaz. Çünkü bu hak, bütün Müslümanların, on üç asırlık isim müşterekliğine vurulmuş bir darbedir. Müslüman Türk de Müslüman Arap da, Müslüman Fars da ve yeni Müslüman olan ecnebler de aynı isim ortaklığına uymuşlar ve halen de uymaktadırlar. Aynı isimleri taşımaktan ise daima şeref duymuşlardır.

Arapça menşeli isimleri Arapça olduğu için değil, Müslüman ismi diye almışlardır. Dünyanın neresinde iki Müslüman karşılaşırsa mensup oldukları

milletin isimleriyle karşılaşmış olmaktan ayrı bir kıvanç duyar, zevk alır ve bu aynılık onların kaynaşmasına ayrıca katkı sağlar.

Bilhassa Ortadoğu'da isim müşterekliği had safhadadır. Ve çok güzel duygulara vesiledir. Düşünün, Mekke'desiniz ve konuştuğunuz kişinin ismi, sizinki gibi Ali veya Veli'dir. Bu durum, ona karşı yakınlık duymanıza sebep olmaz mı?

İşte bunun için İslâm'da isim koyma hassasiyeti üzerinde çok durulmuştur. Çünkü aksi davranış, ayrılığa götürecektir ve arayı açacak bir kapıyı aralamaktadır. İsmi ne? "Abmet" Benimki de "Mehmet" deyişteki aynı inancı paylaşmanın sağladığı bağa, aynı kutsala mensubiyet keyfiyetine, velhasıl birlik ve beraberliğe vurulmuş, büyük bir darbe olacaktır.

Bütün İslâm âlemiyle kardeşliğin birer sembolü olan isimlerle oynamak çok yönlü zarar getirir. Hele küreselleşmeden dem vurulduğu bir sırada, o kimseler ayırıcı faktörlere meylettiklerinin farkında mıdır? acaba?

Arapça, Farsça menşeli kelimelere gelince, onlar Türkçeleşmiş Türkçe kelimelerdir. Bizden yepyeni manalar yüklenerek hem telaffuz hem de mana yönüyle zenginleşerek başkalaşmışlar, bize has kisvelere bürünmüşlerdir. Bu bakımdan, asla Batı dillerinden geçen kelimelerle bir tutulamaz. Biri, kültür birliğimizin somut, yaşayan bir örneği olurken Batı dillerinden alınan kelimeler -teknikle alakalı olanlar hariç- maddeten ve manen bize yabancıdır. İhtiyaçtan öte, yersiz bir özentisi sonucu, şuursuzca kullandığımız lafızlardan ibarettir.

Arapça, Farsça kaynaklı Türkçe kelimeler, milyonlarca Müslüman halkın inanç, iman ve manevi yatlarının somutlaşmış, çok anlamlı, pırlanta misal sembolik sözcükleridir. Bu kelimelerle oynamak, hem yurt içinde hem yurt dışında, manevi irtibatları zaafa uğrattır.

Haberde "Avrupa Birliği sürecinde bu kararın çok önem taşıdığı yorumu yapıldı." (Oya Armutçu, Hürriyet, 5 Mart 2000) denmiş olması da kararın objektifliğine gölge düşürmekte, subjektif tarafını açık ortaya koymaktadır. Bu yorum karşısında insan "Meğer sen nelere kadırmışsın be AB?" demekten ken-

dini alamıyor.

Konunun "isim kültürü olarak ele alınması" (aynı yazı) da yanlış. İsim ayrılıklarının açtığı kötü çığır-dan hareketle, diğer farklı kökenlilerin de buna yö-nelmesi hâlinde yurt çapında nasıl bir kargaşa ve anlaşmazlık yaşanacağını düşünebiliyor musunuz? Bunun tabelalarda nasıl bir kargaşaya sebep olacağını, cadde ve sokaklarda nasıl bir manzarayla karşılaşılacağını göz önüne getirebiliyor musunuz? Bütün bunlar, insanlar arasına ister istemez soğukluk girmesine yol açacak. Herkes kendi odak noktasına doğru çekilecek. Böylece "Türkiye Devleti'nin ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütün ve dilinin de Türkçe olduğu" gerçeğine gölge düşecektir. Buna kimsenin hakkı yoktur.

DUA

Yükselir semaya doğru ellerim
Mavi gecelerin seher vaktinde
Hakka kanat açar hep ellerim
Mavi gecelerin seher vaktinde

Kaybolur kederim kaybolur ahım
Gözümden yaş olur akar günahım
Bana daha yakın olur Allah'ım
Mavi gecelerin seher vaktinde

Bakışlarım yanar yanar tutuşur
Parlarken semada bir ilahi nur
Gönlüm dile gelir, gönlüm konuşur
Mavi gecelerin seher vaktinde

Bir ince duyarlık, içten mutluluk
Gönüller niyazda, ne ses ne soluk
Başlar Hak katına kutsal yolculuk
Mavi gecelerin seher vaktinde

Bir uhrevi his var mı ki dünyada
Bulunsun tadı bir ulvi duada
Ne güzel, Allah'ı getirmek yâda
Mavi gecelerin seher vaktinde...

Feyzi HALICI

İslam, İslamcılık, iblisleşme geçmişten bugüne uzanan bir çekişme didişme konusu.

Dünya Müslümanları kan ağlıyor. Samimi Müslümanlar feryat ediyor. Ancak İslam'ı kişisel ve yandaşlarına çıkar aracı olarak gören, kullanan siyasal İslamcılığı tercih edenler, Müslümanların samimi duygularını istismara devam ediyor.

Birçok isim altında İslamcılık yapanlar var. "Kim en iyi Müslüman?" tartışması yaşanıyor. Kimse kimseyi beğenmiyor. Her biri, birinin peşinden gidiyor, en doğru yol budur, diyor. Karşıdakini suçlamada yarışıyorlar.

Onlar ki İslam'ı istismarda yarışarak kendilerini ve diğer insanları felakete sürüklüyorlar.

Onlar ki nefislerinin esiri olmuşlardır.

Herkese göre bir İslam algısı var. Peki, ama neden? Kur'an tefsirleri bile aynı değil. Kavramlara verdikleri anlam da aynı değil.

Siyasal İslamcılarının düşünceleri, yaşadıkları, önemsedikleri de aynı değil.

Peki, neleri aynı?

Adaletsizlikte aynılar,

Ayet ve hadisleri çarpıtmakta aynılar,

Cinsel sapkınlıkta aynılar,

Çalmada çırpmada aynılar,

Eşitsizlikte aynılar,

Hırsızlıkta aynılar,

İkiyüzlülükte aynılar,

İlkellikte aynılar,

İstismarda aynılar,

Kin, ve husumet dalgaları yaymada aynılar,

Mal biriktirmede aynılar,

Pişkinlikte aynılar,

Sahtekârlıkta aynılar,

Servet edinmede aynılar,

Sırttmakta aynılar,

Şan şöhret edinmede aynılar,

Yalakalıkta aynılar,

Yalan söylemede aynılar,

Yaltaklanmada aynılar,

Yandaşlıkta aynılar.

Neden bahsediyorlar?

Adaletten, haktan hukuktan, insanlıktan bahsediyorlar,

Demokrasiden bahsediyorlar,

İmajdan bahsediyorlar,

Kardeşlikten bahsediyorlar,

Kimlikten bahsediyorlar,

Kürtajdan bahsediyorlar,

Milletten bahsediyorlar,

Özgürlükten bahsediyorlar,

Türbandan bahsediyorlar,

Uyanıştan, dirilişten bahsediyorlar,

Ümmetten bahsediyorlar,

İlahi mesajı bırakıp dünyevileşiyorlar,

Bilerek, bilmeyerek iblisin yolunda gidiyorlar.

İslam'ı istismar edenler kin, nefret, öfke içinde; kanın vahşetin pençesinde kıvranıyorlar.

İslamcı görünen iblisin çocukları, insanları birbirine düşürüyor.

İslamcılarının kutsadıkları; gerçekte mal, mülk, cinsellik, katliam, ötekileştirme, bölmedir.

İktidar ve servet paylaşımı, İslamcıları birbirine düşürüyor.

Samimi Müslümanlar şaşkındır. Kime neden nasıl güveneceği belirsizdir.

İnsanlar; hak, özgürlük istiyorlar. İnsanca yaşamak istiyorlar. Yapılan zulme razı olmamak, kayıtsız şartsız teslim olmamak için çaba ediyorlar.

Her bir insan, bir toplumun ve ailesinin olduğu kadar insanlığın bir üyesidir.

Vicdanları uyandırmalıyız. Her birimiz küresel vicdanın bir parçasıyız.

İnsan gibi insan olmayı tercih edenler kazanmalı, etkili, yetkili, aydınlatıcı olmalıdır.

1963 yılı 24 Aralık'ta Kıbrıs'ta görev yapan Elazığlı Nihat İlhan Paşa'nın eşi (Mürüvvet Hanım) ve üç oğlu (Murat, Kutsi, Hakan) Rum EOKA militanları tarafından evlerine baskın düzenlenerek şehit edildi. Bu hadise, zamanın gazete manşetlerine ve oradan da tarihe Kanlı Noel olarak geçti.

Dört Elazığlı'nın şehit düştüğü o "Kanlı Noel"i Elazığ'da üç şair, farklı şekillerde şiirlerinde işledi: Ahmet Tevfik Ozan, Ömer Kayaoğlu, Vahap Güray.

Ahmet Tevfik Ozan'ın "Dört Güvercin Beş Sevinç" şiiri *Dağlar Ardu Şiirleri* kitabında (s.106-108) yer aldı. Ozan'ın bu şiirinin ilk dördlüğü şöyledir:

Paşam, ne ki can dediğin dünyada:
Bir baharda yeşerecek dört çiçek!
Melekleri görmek olmaz rüyada,
Hakan, bulutları yalnız geçecek...

O meşum olayın akabinde, Elazığ'da İlhan ailesinin evlerinin bulunduğu caddeye *Şehit İlhanlar Caddesi* adı verildi.

1974 yılı temmuzunda gerçekleştirilen Kıbrıs Barış Harekâtı'nda Elazığ'a beş şehit daha nasip oldu.

23 - 25 Aralık 2008'de *Manas Yayıncılık* teşebbüsüyle KKTC Eski Cumhurbaşkanı Rauf Denktaş Elazığ'a davet edildi ve o Kanlı Noel'in 45. yıldönümünde Şehit İlhanlar Caddesi'nin orta refüjüne, törenle mütevazı bir *Kıbrıs Şehitleri Anıtı* dikildi.

Ahmet Tevfik Ozan'ın sözünü ettiğimiz şiirinin diğer bir dördlüğü Harput sırtlarına nur yağdıran mısralarla biter:

Bir gün dört güvercin, kapıyı çalar:
Beş olur sevinçler bulutlar akar.
Feza, derinlerde bir nokta olur;
Harput sırtlarına o gün, nur yağar...

O yıllarda Kıbrıs Rumlarının Lideri Başpiskopos Makarios'tur. Makarios'un ve EOKA'nın amacı, Kıbrıs'ı tümüyle Rumlara mal etmek, bu

yeşil adayı bir Yunan adası yapmaktır. Bunun için Kıbrıs'ta kan dökmekten barbarca bir haz duymakta, Kıbrıs'ı kana bulamayı adeta dinî bir ritüel saymaktadır.

Ömer Kayaoğlu, *Yeni Fırat*'ın Ocak-1964 tarihli 19. sayısında yayınlanan "A Papaz" şiirinde millî bir nefretle Makarios'a seslenmektedir:

Soyuna yakışır hatan a papaz!
Tırnakları kana batan a papaz!

Türk'ün beş yüz yıllık uşaklarına
Peylediğin hangi vatan a papaz?

Bozkurdun uğrağı olan diyarda
Çakallara kalmaz meydan a papaz!

Vahap Güray (ö. 9 Ocak 1969)'ın iki şiiri var o aylarda *Yeni Fırat*'ta. *Kıbrıs Koşması* başlıklı ilk şiirini *Yeni Fırat*'ın 21. (Mart 1964) sayısında okuyoruz. Biraz uzunca tutulan bu şiir, koşma-koçaklama tarzı bir destan denemesidir. İlk dördlüğü:

Olmuş şu Kıbrıs'ta kan revan yine,
Can alıp satmağa pazar kurulmuş!
Dul, öksüz, ihtiyar, kız civan yine,
Kanlara bulanmış, kollar kırılmış.

Şiirin kimi kıtalarında doğrudan Makarios'a sesleniliyor:

Netti bu yavrular, neden bu zulüm?!
Makaryos! Aklına gelmez mi ölüm?
Ne sabrım kaldı bil, ne tahammülüm,
Yazmaktan kalemim bile yorulmuş!

Yine koç yigitler, vurmak için tos,
Öç günü bekliyor ey Makariyos!
Tarihte bir değil, Otuz Ağustos,
Silahlar bağlanmış, toplar kurulmuş.

Güray'ın ikinci şiiri "Kıbrıs'ım", Yeni Fırat'ın 22. (Nisan 1964) sayısı arka kapağının iç sayfasındadır. Reşat Gündüz'ün *Ufkum* antolojisinde de aynı şiiri okumanız mümkün. Bu şiirin baştan iki dördüğüyle yetinelim:

Dinle ey Başkanım, başımın tacı!
Al kana boyanmış yeşil Kıbrıs'ım.
Söyle, bu yaramın, nedir ilâcı?
Yürekte olmuş bir fitil, Kıbrıs'ım.

Ağlayan biz miyiz tek ona karşı,
Mağriple, maşırık de döktü göz yaşı.
Ey kâfir Makaryos, ey çete başı!
Görünsün gözüme, -çekil- Kıbrıs'ım!

1963'ten 2013'e, Kanlı Noel'in 50. yılı. İsteyen, Kanlı Noel'i de Şehit İlhanları da Barış Harekâtı'nda verdiğimiz şehitleri de unutarak Hristiyanların bu Paskalya Bayramı'nı kadehler kaldırarak kutlayabilir. İsteyen, başka bir usulle eşe-dosta armağanlar alarak çocuklarına kendi kesesinden *Noel Baba* adına hediyeler paketleyerek sabahleyin de onlara yalan söyleyip "Yavrurum, bunları bu gece bacadan Noel Baba getirdi." diyerek... Dahası, *Noel Baba* kostümleriyle şâdımanklık ederek evinin en görkemli salonunu ışıklı Noel çamlarıyla süsleyerek...

21. yüzyılda hürriyetler çağındayız. İsteyen istediğini yapmakta özgür. İsteyen istediği gibi bir yılbaşı geçirmekte de...

Lakin bizim gönlümüz, gazete ve televizyon haberlerine düşen alternatif bir yılbaşı kutlamasından yana. İstanbul Muhtarlar Derneği Başkanını ve İstanbul Şirinevler Mahallesi Muhtarı Galip Karayığit'in mahalle kavşağına astığı afişlerde belirttiği şekilde bir yılbaşı kutlamasından yana.

"Bizim ve çocuklarımızın Noel Baba'nın hediyelerine değil Dede Korkut'un öğütlerine ihtiyacımız var." diyor Şirinevler Mahallesi Muhtarı Galip Karayığit.

Palyaço kılıklı, *Aziz Nikola* isimli hayali Hristiyan papazının peşinden gidenlerin yılbaşı yortuları kutlu olsun, efendim.

CANDAN BARIŞALIM

Biz de bu dünyaya olalı konuk;
Yirmi haziranda geldi bu tanık,
Elli sekiz bahar yüreği yanık
Yaşarız sevgiyle Hakk'ı bilelim,
Candan barışalım candan gülelim.

...
Ahde vefa önce aşk ile iman,
Sevgiyle barışla olunur insan,
Hakk'a hakikate etmeden isyan
Kader çizgisinden ışık alalım,
Candan barışalım candan gülelim.
Aşk ile inanmak aşk ile İslam,
Barıştır temeli esenlik selam,
Kim sevse derdini etmez ki matem
Muhabbet deryası derin dalalım,
Candan barışalım candan gülelim.
Geçerse lekesiz şahane hayat,
Edebi erkânla yaşamak sanat,
Dürüst olup mutlu etmektir maksat

Bir lokmayı yoksul mazlum bölelim,
Candan barışalım candan gülelim.
Rabb'im eşdeğerde yaratmış bizi,
Yazılmış herkese özgün bir yazı,
Çok kültürlü toplum sevgiye razı
Olanlarla doğru yolu bulalım,
Candan barışalım candan gülelim.
Kin, kibir insanda söker temeli,
Görmemeli sağla verse sol eli,
Edeple bilmeli herkes güzeli
Eğrilik bizdendir doğru kalalım,
Candan barışalım candan gülelim.
Aşk ile Allah'a imandır esas,
Kul hakkına ciddi olmalı hassas,
Dünya hevesini etmeden kafes
Masiva dağını özden silelim,
Candan barışalım candan gülelim.
Ne güzel yakışır ar ile hicap,
Her insan sanki sır dolu bir kitap,
Cümleye edilmiş anlarsan hitap
Bu sırrı çözelim nurla dolalım,
Candan barışalım candan gülelim.
Öyle söz söyle ki yarın utanma,
Pişmanlık hissiyle geçmişe yanma,
İsraf edip vakti boşa dolanma
Kin, kibir ne varsa yere çalalım,
Candan barışalım candan gülelim.
Kul olmak gerektir yalnız Allah'a,
Kim çıkar bilinmez yarın sabaha,
Ressam Halil geçti bak bir yıl daha
Bu mukaddes yola candan gelelim,
Candan barışalım candan gülelim.

Halil GÜLEL

ERMENİ SİLAHLI BİRLİKLERİNİN 1905 -1906 YILLARI ARASINDA GÜNEY KAFKASYA'DA YAPTIKLARI KATLIAMLAR

Nazım MUSTAFA

Yirminci yüzyılın başlarında Güney Kafkasya'da, özellikle de şimdi adına Ermenistan denilen ülkenin topraklarında Azerbaycan Türklerine karşı işlenen katliamların senaryosu Ermenilerin XIX. yüzyılın sonunda Doğu Anadolu'da yaptıklarının bir benzeriydi. Onlar daha önce bunu tecrübe etmişlerdi. 1877-1878 Rusya-Türkiye savaşından sonra Avrupa devletlerinin çabaları sonucunda gündeme getirilen "Ermeni meselesi" Doğu Anadolu'da Ermeniler'e özerklik verilmesi ve bağımsız Ermenistan devleti kurmak için bir araca dönüşmüştür. Böyle bir özerk kurumun oluşturulması için öncelikle Doğu Anadolu vilayetlerinde Ermenilerin sayı üstünlüğüne ulaşması gerekiyordu. Fakat Ermeniler, "Batı Ermenistan" olarak adlandırdıkları bu vilayetlerin hiçbirinde sayı itibarıyla çoğunlukta değildi. Bunu, Ermenilerin hamisi Fransa Dışişleri Bakanlığı 1897 yılında yayınladığı belgede de itiraf etmişti (Veliçko 1904: 96).

O yıllarda İngiltere ve Fransa'nın yardımı ile Türkiye'de yaşayan Ermenileri isyanlara tahrik etmek için etkin bir propaganda da yapılıyordu. Bu işin içinde "Armenakan", "Taşnaksutyun" ve "Hınçak" gibi siyasi partiler de vardı. Ermeniler önce Türklerin ve Kürtlerin yaşadıkları köylere bunlardan karşılık görmek için saldırıyorlardı ki, sonra bunu Avrupa'nın kitle iletişim araçları ile Türklerin Ermenileri katliama maruz bıraktıklarını dünyaya yayabilsinler. Çoğu zaman Ermeni çeteleri Türk askerlerinin kıyafetlerini giyerek geceleri Ermeni köylerine saldırıyorlar, sonra bu olayı Türklerin yaptığı katliamlar gibi yazıyorlardı.

Ermenilerin 1894-1896 yılları arasında Doğu Anadolu'da yaptıkları provokasyonlara Türk devlet organlarınınca son verildikten sonra bu isyan hareketleri organizatörlerinin birçoğu Kafkasya'nın çeşitli bölgelerine kaçırılmıştı. Rus yazarı N. Şavrov'a göre, 1896 yılında Güney Kafkasya'da 900.000; 1908 yılında ise 1.301.000 Ermeni yaşamıştır. Demek ki sadece bu dönemde Güney Kafkasya'ya 400.000 Ermeni yerleşmişti. 1908 yılında Rusya İçişleri Bakanlığı polis belgelerinde "Türkiye'deki

malum olaylardan sonra Güney Kafkasya'ya yarım milyon Ermeni'nin geldiği" gösteriliyordu.

Bu tarihlerde, şimdi adına Ermenistan denilen topraklarda "Taşnaksutyun" ve "Hınçak" partilerinin saldırıları daha da artmış, Güney Kafkasya'da Türk karşıtı propaganda bir hayli güçlenmişti. Rusça yayınlanan "Novoye Vremya" (Yeni Zaman) gazetesinin Erivan muhabiri Qriqoryev'in verdiği bilgiye göre, cinayetlerin % 80'i Türkiye'den gelmiş Ermeniler ve paralı katiller tarafından işlenmişti.

XX. yüzyılın başlarında Ermeni şovenizminin, milliyetçi Ermeni partilerinin maddi ve manevi besin kaynağı rolünü Ermeni kiliseleri ustalıkla üstlenmişti. 1903 yılında kilise mülkiyetinin Rusya Toprak ve Emlak Bakanlığının emrine verilmesi hakkında çıkarılan kanun, kilisenin siyasi kurumlara yardımlarını azaltmıştı. Bu kanun onların finans kaynaklarına ciddi darbe vurmuştu. Bu da Ermeni terörizminin genişlemesine, Türk karşıtı, Müslüman karşıtı ruhun yeni boyut kazanmasına neden olmuştu. Ermeni kilisesi, bu yasanın aleyhine ayaklanmalar düzenlemişti. Aynı yıl 29 Ağustosta Gence'de, 2 Eylülde Kars'ta ve Bakü'de, 12 Eylülde Şuşa'da, 14 Ekimde Tiflis'te Ermeniler mitingler düzenlediler ve terör eylemleri yaptılar. 1905 yılında Rusya'da meydana gelen olaylar ve çarizme karşı hoşnutsuzluk dalgasının güçlenmesi Güney Kafkasya'da güçlü yankı buluyordu. Ermeniler, bu karışıklıktan ustaca yararlanıyorlardı. Rusya'nın hâkim şovenist çevreleri de darbeyi kendilerinden uzaklaştırmak için Ermenilerin Türk karşıtı, Müslüman karşıtı kampanyasının hız kazanmasını istiyorlardı. Kafkasya canişinliğinde çalışan üst düzey Ermeni memurları aracılığıyla silahlandırılan Ermeni çeteleri, 1905-1906 yıllarında Bakü'de, Erivan'da, Nahçıvan'da, Zengezur'da, Karabağ'da, Gence'de, Tiflis'te ve başka yerlerde yaşayan Azerbaycan Türklerine karşı eylemler düzenleyerek bu bölgelerden onları temizlemekle, Ermenilerin sayı üstünlüğünü elde etmek istiyorlardı. Çünkü o dönemde Kafkasya'da mevcut 54 kazadan sadece beşinde Ermeniler çoğunlukta idiler.

1905-1906'da Güney Kafkasya'da Ermeni-Müslüman katliamları hakkında Rusya İçişleri Bakanlığı polis belgelerinde şu fikirler yer almıştı: “*Taşnakşutyun*” kendi kudretini gösterdi, Müslümanlar cefasını çektiler. Burada ikili oyun oynanmıştı: Birincisi, Müslümanlarda olan kısasın bir kısmını almak, diğer yandan yaşanan olayların suçunu basın ve propagandanın yardımı ile Rus hükümetinin üzerine yıkmak. Bununla da sadece Ermeniler değil, Kafkasya'nın diğer sakinleri de devrim için güçlü propaganda malzemesi oluyordu. Sonuçta Ermenilere destek vermeyen birçok Rus memuru terör kurbanı oldu: General Alihanov (Maksut Alihanov - Avarski), Bakü Valisi Nakaşidze, Gence Valisi Andreyev, Albay Bıkov, Albay Saharov ve başka devlet memurları. Onların kısmen başardıkları şu oldu: Güney Kafkasya'da Ermenilerle Müslümanların yaşadıkları bölgeler birbirinden ayrıldı, Türkiye'den ve kısmen İran'dan göçen Ermenilerin yerleştirilmesi için topraklar boşaltıldı. Son 5-6 yılda bunların sayısı yarım milyona ulaşmış, 200.000 kişi ise Rus vekâleti ile tabiiyet edinmişti. Yelizavetpol, Erivan ve Kars illerinde arazilerin kısmen ayrılmasına gidilmiş, toprakların bir kısmı boşaltılmış, bu bölgelerden birçok Müslüman kaçarak canlarını zor kurtarmışlardı.

Aslında Rusya'nın hâkim daireleri de 1905-1906 yılları arasında Ermeni-Müslüman iğtişalarını (karışıklıklar) kendi amaçları için de kullanarak ikili oynamışlardır. Çar memurları Kafkasya'da güçlenen hoşnutsuzluk dalgasının hükümet aleyhine yöneleceğinden korktuklarından Ermenilerin, Müslümanların yaşadığı bölgelerde yaptıkları katliamlara duyarsız kalmış, bazı durumlarda ise onların tarafını tutarak her iki tarafın gücünün etnik çatışmalara kadar ulaşmasını başarmışlardır.

Cihangir Zeyneloğlu 1924'te İstanbul'da basılan kitabında bu amaçla ajan şebekesi kurulması hakkında şu bilgileri veriyor: “Sadece Azeri Türkleri hâlâ gaflette idiler ve iğtişalarda çar tarafını tutuyorlardı. Rusya hükümeti Müslümanların bu gafletinden yararlanarak Peterburg'tan özel surette 130 ajan göndererek Türklerle Ermeniler arasında yürüttüğü propagandayla birini diğeri aleyhine silah kullanmaya teşvikle asırlarca iyi geçinen iki milleti birbirine kırdırdı.”

6 Şubat 1905'te Bakü'de bir Azeri'nin Ermeni komitacılar tarafında öldürülmesi ile başlayan Ermeni - Müslüman katliamları birçok yazarın iddia ettiği gibi bir tesadüf sonucu değil, tüm Güney Kafkasya zengin Ermenilerinin zaman zaman toplandıkları bir şehirde planlı şekilde başlamıştı. Ermeniler Bakü'de Ermeni milyonerlerinin yardımı ile istediklerine ulaşacaklarına, Bakü'nün petrol saltanatını ellerine geçireceklerine ve bundan sonra da tüm Güney Kafkasya'dan Müslümanları silah gücüyle sürüp Ermeni devleti kuracaklarına emindiler. 6 Şubattan 10 Şubata kadar Bakü'de şiddetle devam eden katliamlar sırasında her iki tarafın telefâtı bin kişiye kadar ulaşmışsa da Ermenilerin niyetleri gerçekleşmedi ve onlar mağlup olmuşlardı.

Ermeniler 20 Şubatta, 22 Erivan kentinde de katliamlar yaptılar. Azeri yazar Mehmet Sait Ordubadi'nin “*Kanlı Seneler*” kitabında verdiği bilgiye göre Ermeni fitnesi, 5 Mayıs 1905'te Nahçıvan kazası Cehri köyünde üç Müslümanın ağır yaralanması ve 7 Mayıs'ta bir Müslümanın Tunbul köyünde öldürülmesi ile yeniden alevlendi. Erivan Valisi Baranovski, Erivan Şehir Qlavası Ağamolovla birlikte Nahçıvan Şehir Qlavası Ceferkulu Han, Nahçıvanski Nahçıvan'a 8 Mayıs'ta geldiler.

Katliamlar kesilmediği için Tiflis'ten General Alihanov Avarski de Nahçıvan'a gönderilmişti. Ermeniler Nahçıvan'da da mağlup olduklarından sonraki iğtişaları Erivan'da devam ettirdiler. Ermenilerin amacı öncelikle Erivan'ı ve çevre köylerini Müslümanlardan temizlemek, sonra ise Ordubadinin tabiriyle “*Erivan'dan Nahçıvan'a kadar yol üstünde bulunan İslam köylerini yok ederek Erivan Ermenilerini Nahçıvan'da hazırlanmış askerî güçlerle birleştirmek, Zengezur'un yol boyunca bulunan köylerini tabrip ederek Zengezur gönüllüleri ile Nahçıvan askerî kuvvetini birleştirmek gibi alçak hayaller*”den ibaretti.

23 Mayıs'ta Ermenilerin Kars çayı bahçesinde Müslüman gençlerine saldırısı ile Erivan'daki olaylar -ikinci katliamlar- başladı. 31 Mayıs'ta Erivan'da katliamlar durdurulmuştu. Ermeniler çevre Müslüman köylerine saldırıma kararı almışlardı. Kırkbulak İlçesi Gözecik Köyü'ne saldırdılar. On bin kişilik Ermeni alayı, 2 Haziranda Mengüs Köyü'ne saldırmıştı. Yıkılan 12 Müslüman köyün halkı Tezekent Köyü'ne yerleşmişti. Ermeniler, 3 Haziran-

da Güllüce Köyü'ne saldırdılar. Silahsız halk Tutıye, Damagırmez, Kemal köylerine kaçtı. Katliamlar 18 gün devam etti. Abaran, Şöreyel, Pembek ve Gümrü Ermenileri, Eçmiedzin (Üçkilise) Kazası Üşü Köyü'ne 3 Haziranda saldırdılar. Müslümanlar, 8 Haziranda köyü terk ettiler. Ermeniler Persia, Nezrevan, Kіçikkent, Kötüklü, Koşabulak, İrku, Engirsek, Tekiye köylerini 9 Haziranda viraneye çevirdiler. Ermeniler 10 Haziran'da da Eçmiedzin Kazasının on köyünü dağıttılar. Ordubadi, 1905 yılında şimdiki Ermenistan arazisinde Ermenilerin yaptıkları soykırımını şöyle ifade etmişti: "*Erivan İlçesi bir yanardağa, volkana dönüşerek asil İslam milletini yakmakta, boğmaktaydı.*"

1897 yılında Erivan bölgesinde 313176 Azerbaycan Türkü nüfusu kayda alındığı halde, 10 yıldan sonra - yani 1907 yılında 302965 kişi idi. Demek, 1905 ve 1906 yıllarında olaylar neticesinde Erivan bölgesinde nüfusun 10 bini öldürülmüştü.

Ermeni çeteleri amaçlarına ulaşmak için Erivan bölgesinde Karabağ'da da katliamlara başladılar. 1 Haziranda başlayan Ermeni saldırıları sonucunda Cebrail - Karyagin bölgesinde Veyselli, Kaçar, Çimenli, Aris, Kışlak, Mezre köyleri harabeye çevrildi. Şuşa'daki katliam 16 Ağustosta da devam ediyordu.

Üç aylık bir aradan sonra 18 Eylül 1905'te Erivan'da üçüncü Ermeni - Müslüman katliamları başlamıştı. Erivan vilayeti geçici valisi General Prins Louis Napoleon Bonapart'ın (Fransa İmparatoru Napoleon I Bonapartın soyundan) 19 Eylülde Erivan'dan gönderdiği telgrafta kitlesel huzursuzluklar sırasında 8 Müslüman, 2 Ermeni öldürüldüğü; 3 Müslüman'ın, 8 Ermeni'nin yaralandığı belirtiliyordu.

General Vali Napoleon'un iğtişaşların önünü kararlılıkla alması Ermenileri memnun etmiyordu. Onlar generalin görevden uzaklaştırılmasına çalışıyorlardı. Kafkasya canişini Voronsov - Daşkov üçüncü Ermeni - Türk katliamlarının bastırılmasından bir süre sonra Napoleon'u Erivan'ın valiliğinden aldırıştı. 1905 yılı Kasımında Gence şehri Cavaşir ve Kazah kazalarında, Tiflis'te Ermeniler binlerce masum Azerbaycan Türkünü öldürmüştü.

1905-1906 yıllarında işlenen katliamlarla ilgili Ermeni yazarların da eserleri mevcuttur. Ermeni yazarlardan A - Do'nun büyük hacimli "*Kafkasya'da Ermeni - Türk Çatışmaları (1905-1906)*" adlı eserinde, S. Zavaryan'ın "*Karabağ'ın Ekonomik Koşulları ve 1905-1906 Yılları Açlığı*" adlı eserinde ve İ. Alibekov'un "*Yelizavetpol'un Kanlı Günleri Toplum Yargısı Karşısında*" adlı eserinde 1905-1906 yılları katliamlarının içeriği tahrif edilse de bu eserler gerçeği yansıtmaya açısından araştırmacılara bir hayli malzeme sunmaktadır. S. Zavaryan'ın verdiği bilgiye göre bahsi geçen dönemde Şuşa kazasında 12, Cavaşir kazasında 15, Cebrail kazasında 5, Zengezur kazasında 43 Müslüman Köyü; toplamda ise bu bölgede 75 Müslüman köyü yok edilmiştir. 1906 yılı Şubat ayında Tiflis'te Kafkas Valisi Voronsov - Daşkov'un girişimi ile Ermeni - Müslüman katliamlarına son vermek amacıyla bir barış konferansı (meclisi) düzenlenmişti. Bu konferansta Müslüman temsilcileri Ahmet Bey Ağayev, Alimerdan Bey, Topçubaşov, Adilhan Ziyathanov vb. konuşmalarında "*Taşnaksutyun*" partisinin niyetlerini ifşa ederek bu partinin Güney Kafkasya'da işlenen katliamların, terörün organizatörü ve uygulayıcısı olduğunu gösterip resmî çevrelerin bu örgütün eylemlerine göz yumduğunu ispat eden deliller sunmuşlardır. Çarpışmalara bu girişimle ara vermesinden az sonra Ermeni çeteleri yeniden katliamlara başlamışlardır. Ermeni yazar A - Do'nun verdiği bilgiye göre, Erivan kentinde dördüncü Ermeni - Müslüman çatışması 27 Mayıs 1906 ve 8 - 9 Haziran 1906 arasında yaşanmıştır. A - Do'nun yazdığına göre çarpışma 27 Mayısta Erivan'daki Kantar meydanında başlar ve çok kısa sürer. Yardıma gelen birlikler bunu durdurur. Bu sırada 22 kişi ölmüş, 14 kişi yaralanmıştır. Öldürülen 22 kişiden 13'ü Ermeni, 7'si Türk, 1'i Molokan, 1'i Yahudi'dir. 14 yaralının 7'si Ermeni, 4'ü Türk, diğerleri başka milletlerdendir. A - Do'ya göre, 8 Haziranda Erivan'da yeniden çatışma başladıysa da askerî birlikler bunu önüyorlar. Bu çatışmada her iki taraftan 10 kişi öldürülüyor. Öldürülenlerden 5'i Türk, 3'ü Ermeni, 1'i Kürt, 1'i Yahudi'dir. 19 yaralının 13'ü Türk, 6'sı Ermeni'dir.

Ermeniler, Bakü ve Şuşa'daki ikinci yenilgile-

rinden sonra “*Taşnak-sutyun*” partisinin talimatı ile Zengezur kazasının Maden pazarında Sefyar Bey'i katlederler. Daha sonra ise Ocağı Köyü'ne saldırırlar. Ermeniler bu köyde hiç kimseye aman vermezler. Köyün tüm nüfusunu öldürürler veya esir ederler. Aynı gün Ermeniler Lov, Halaç, Saldaşlı, İncevar, Daşnov köylerini harap ederler. Ermeniler 1 Ağustosta Katar Köyü'ne saldırırlar. Katar köylüleri 9 gün köylerini savunurlar. Daha sonra mecburen Kelledağ Köyü'ne sığınırlar. Bundan sonra Ermeniler Okçu - Şebedek dağ silsilesinde bulunan Türk köylerine saldırırlar Ağustos ayında Zengezur'un Halaç, Ocağı, Katar, İncevar, Dışlı, Yemezli, Saldaşlı, Mollalar, Batuman, Okçu, Şebedek, Atkız, Pürdavud, Zurul, İyilli, Senalı, Mine-nur, Fercan, Kalaboynu, Ecebli, Buğacık, Lov, Daşnov köylerini harap ederler, halkı ise vahşice katlederler.

Ermeni yazar A - Do 1905-1906 yıllarında yaşanan katliamlar sırasında Güney Kafkasya'nın 7 şehrinin büyük yıkıma maruz kaldığını, 12 kazada 252 köyün yakıldığını ve harap edildiğini, kazalardan 100.000 ailenin, birkaç bin kişinin şehirlerdeki evlerinden göçe zorlandığını, 10.000 kişinin yok edildiğini yazar.

Genellikle, 1905-1906 yıllarında Ermeni - Müslüman iğtişaları sonucunda Erivan ve Yelizavetpol (Gence)uberniyalarının (vilayet) topraklarında 200'den fazla Türk Müslüman yerleşim birimi harap edilmiş, nüfusu etnik temizliğe ve kitle katliamlarına tabi tutulmuştur.

1905-1906 yıllarında Güney Kafkasya'da işlenen katliamları mahiyet itibariyle Ermenilerin yirminci yüzyılda Türk-Azerbaycanlılara karşı, aşamalarla gerçekleştirdikleri etnik temizlik politikasının bir parçası olarak nitelendirilebilir.

O dönemin başında yayınlanan bilgilere dayanarak 1905-1906 yılları arasında Güney Kafkasya'da Ermenilerin yaptıkları katliamların kronolojisi aşağıdaki gibi çıkarılabilir:

Bakü'de:

1. Bakü katliamları 6-9 Şubat 1905.
2. Bakü katliamları 20-30 Ağustos 1905.

3. Bakü katliamları 20-25 Ekim 1905.

Erivan'da 1905 yılı Mayıs - Haziran aylarında:

1. Erivan katliamları 20-22 Şubat 1905.
2. Erivan katliamları 23-26 Mayıs 1905.
3. Erivan katliamları 18 Eylül 1905.
4. Erivan katliamları 27 Mayıs, 8-9 Haziran 1906.

Nahçıvan'da:

7-13 Mayıs, 26-30 Kasım 1905.

Nahçıvan nehrinin alt kısmında ve şehirde Cehri nehri boyunca 5-12 Mayıs 1905.

Nahçıvan nehrinin yukarı bölümünde 12-18 Mayıs 1905.

Elince nehri mensebinde, Şurut Köyü ve Gilan nehri havzasında,

Şerur'da 29-31 Mayıs 1905,

Dereleyez'de Mayıs - Haziran 1905.

Eçmiedz'in'de 24 Mayıs - 5 Haziran 1905.

Gümrü'de Eylül - Ekim 1905.

Sürmeli'de 2-4 Haziran 1906.

Novo - Bayezid kazasında Aralık 1905 - Şubat 1906.

Zengezur'da Haziran - Aralık 1905. 29 Temmuz - 29 Ağustos 1906.

Şuşa'da 16-22 Ağustos 1905. 12-22 Temmuz 1906.

Gargar nehri yukarısında Ağustos 1905 - Haziran 1906 boyunca

Ağustos - Kasım 1905 - 12-18 Temmuz 1906.

Hocalı'da Ocak - Ağustos 1906.

Esgeran'da Ağustos 1905 - Haziran 1906.

Cavanşir'de Kasım 1905.

Cebrail kazasında Haziran - Ağustos 1905. Ağustos 1906.

Yelizavetpol kazasında Aralık 1905 - Mart 1906.

Gence'de 18-23 Kasım 1905.

Ereş kazasında 28 Kasım 1905.

Kazah kazasında Kasım 1905 - Mayıs 1906.

Tiflis'te 20-29 Kasım 1905. ☞

GÖĞÜN SANCISI

“Merhamet diyarına uzanırken ağlarım
Devrilen beşiğime bakar bakar ağlarım”

Ey en uzun gecenin koynuna giren sızı;
Şafağı mı gözlüyor ağruların arsızı?
Sanki gök çatlayacak sancısıyla toprağın
Kaç bin nida dökülür avucundan yaprağın
Melekler dokunurken ılık ılık nabzına
Şükre varıyor insan alınındaki yazına
Mucizevi bir hâldi alınındaki ilk busen
Kaşlarının arası, güya aynadaki sen!
Avazına âf katıp “geldi” desene anne
Ben hiç çocuk olmadım “oldu” desene anne!

“Uyutulmaz yarayı tırnaksız mı dağlarım?
Kimsesize hân oldu başı yüce dağlarım” ☞

Kaynakça:

1. Величко В.Л., Кавказ. Русское дело и междуплеменные вопросы, С. Петербург, 1904.
2. «Армянский геноцид». Миф и реальность. Справочник фактов и документов, Баку, 1992.
3. Hüseyin Baykara. Azerbaycan İstiklal Mücadelesi Tarihi, Bakü, Azernes, 1992
4. Шавров Н. Н. Новая угроза русскому делу в Закавказье: предстоящая распродажа Мугани инородцам, С. Петербург, 1911.
5. Дашнаки (из материалов департамента полиции), Баку, «Коммунист», 1990.
6. Rusya Federasyonu Devlet Arşivi, fon 102, liste 253, çalışma 285.
7. Cihangir Zeynalöglü, Muhtasar Azerbaycan Tarihi, Bakü, Kitap Odası, 1992.
8. Ordubadi M. Ş. Kanlı Yıllar, Bakü, “Karabağ’a Halk Yardımı”, 1991.
9. Kaspi gazetesi, 24 Eylül 1905, No.: 186.
10. A – Do, Kafkasya’da Ermeni - Türk Çatışmaları (1905-1906 yılları). Belgesel, istatistiksel, topografik izahlarla. Erivan, Ayvazyanlar ve Nazaryanlar Matbaası, 1907 (Ermenice).
11. Заварян С., Экономические условия Карабаха и голод 1906-1907 г., Перевод с армянского, Санкт-Петербург, 1907.
12. Алибеков И. Елисаветпольские кровавые дни предъ судом общества. Завравшийся «публицист» и его общественные сподвижники. Тифлис, 1906.
13. Кавказский календарь на 1913, Тифлис, 1912.
14. Arzumanlı Vakıf, Mustafa Nazım. Tarihin Kara Sayfaları. Bakü, Kartal, 1998.

Ağlayan gözden inen her damlada ben varım
Nerde bir yara görsem ondan önce kanarım
Yaradan kopan damla düşer sanki yüreğe
Arşa değen sütunlar, benzer mi hiç direğe?
Sütunlara tutunur, uzanırım göğüne
Benden önce inanmam inanmam öldüğüne
Toprağında ben varım cansız yatan bedenim
Tuzlu terler döküşün senin “ana” nedenin
Bulgur bulgur terine “seldi” desene anne
Ben hiç çocuk olmadım “oldu” desene anne!

“Şahdamarı çatlamış bir coğrafya, bağlarım
Kaybolan manasını, arar elem bağlarım”

Yüz bin yılın sancısı barınırken bağrımda
Kaç bin sükût demlenir sessiz duran çağrımda
Mabedi boş şehirler, dili kayıp çağrımda
Kimliğini arayan ağrılar var sağrımda
Meçhule çıkan yollar sürüklerken nisyanı
Göge “vicdan” savurur masumların isyanı
Merhametin nabzını kesen bir devirdeyim
Duası ertelenmiş ketum bir şehirdeyim
Dünyayı süzüyorum ezel ebed arası
Kapanmıyor kalbimde bu korkunun yarası;
Doğanlar doğar elbet kaderleri ile de
İnsan görev bilmeli kederleri ille de!
Şarktan garba bir sızı çoğalıyor içimde
Çoğaldıkça çağlıyor uyutulmaz biçimde
Yıllar var ki bu âhın alevinde kavruldum
Afakın sınırında dolaşırken yoruldum
Sanki gökler ağlıyor gözümden inerken yaş
Dökülüyor yüceden süzülüp yavaş yavaş
Sorumsuzluk sur açar masumların göğsünde
Nerde mümbit ırmağın? Nerede ak göğsün del
Dua et ki yetişsin merhamet nur ağıyla
Aç kalmış insanlığı doyursun parmağıyla
Belki o zaman anne, diner göğün sancısı
Huzur bulur bir nebze hüzünlerin hancısı
Tanyeri kollarına şefkatini sununca
Kollarından gözüne bir çift bakış dolunca;
Gözlerime bakıp da “güldü” desene anne
Ben hiç çocuk olmadım “oldu” desene anne!
“İşte bu yüzden anne! Gökler gibi çağlarım
Asırlar ötesine hasret çeker çağlarım.”

Rukiye AYDIN